

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**AFET KONULARININ SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA
YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER FARUK KARACA

DANIŞMAN

DR. ÖGR. ÜYESİ ÜNAL ŞİMŞEK

AKSARAY 2022

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

AFET KONULARININ SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA
YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER FARUK KARACA

DANIŞMAN

DR. ÖGR. ÜYESİ ÜNAL ŞİMŞEK

AKSARAY 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin bütün hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (...) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ömer Faruk

Soyadı : KARACA

Bölümü : Sosyal Bilgiler Eğitimi (Tezli Y.L.)

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Afet Konularının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları

İngilizce adı: Reflections of Disaster Issues on Social Studies Textbooks

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: ÖMER FARUK KARACA

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JURİ ONAY SAYFASI

Ömer Faruk KARACA tarafından hazırlanan “Afet Konularının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Ünal ŞİMŞEK

İmza

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Bahadır KILCAN

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi:04/02/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bana yardım eden, yol gösteren, her alan da destekleyen tez danışmanım: Dr. Öğr. Üyesi Ünal ŞİMŞEK'e çok teşekkür ederim.

Bana hayatın her alanında destek olan aileme ve tez çalışmam da beni motive eden eşim Ceren KÜÇÜK KARACA'ya da teşekkürü bir borç bilirim.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AFET KONULARININ SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA
YANSIMALARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Ömer Faruk KARACA, AKSARAY 2022

ÖZET

Bu araştırma, afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımalarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte sosyal bilgiler dersi öğretim programı (2018) içerisindeki afet konularını da incelenmiştir.

Araştırma, 2021-2022 yılında okutulan 5, 6 ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıyla sınırlandırılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yönteminden, kaynak ve materyal olarak da 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarından yararlanılmıştır. İncelenen öğretim programı ve ders kitaplarında afet konusu üniteler çerçevesinde metin ve görseller esas alınarak incelenmiştir.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında afet konusunda eksiklerin olduğu görülmüştür. Afet konusun özellikle 6. Sınıf ders kitaplarında çok fazla yer verilmemesi önemli bir eksik olarak göze çarpmaktadır. Ders kitaplarında yer alan afet konularına yeterli düzeyde yer verilmediği ve önemli ölçüde eksiklerin olduğu görülmüştür. Bu eksiklikler neticesinde ders kitapları içerisinde afet konularına daha fazla yer verilmesi gerektiği çıkarımına varılmıştır.

Bilim Kodu: 11009

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Afet, Doğal afet.

Sayfa Sayısı: 76

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ünal ŞİMŞEK

AKSARAY UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
REFLECTIONS OF DISASTER ISSUES ON SOCIAL STUDIES
TEXTBOOKS

(Master Thesis)

Ömer Faruk KARACA, AKSARAY 2022

ABSTRACT

This research was carried out in order to reveal the reflections of disaster issues in social studies textbooks. In addition, disaster issues in the social studies curriculum (2018) were also examined.

The research is based on 5.6. and 7th grade social studies are limited to textbooks. Among the qualitative research methods, document analysis method, and 5-6 and 7th grade textbooks were used as sources and materials. In the examined curriculum and textbooks, the subject of disaster was examined within the framework of the units, based on text and visuals.

As a result of the research, it was found that there are deficiencies in the social studies curriculum and textbooks on disaster. Especially when it comes to disasters 6. The fact that not much space is given in classroom textbooks stands out as an important shortcoming. It has been observed that disaster topics in textbooks are not included at a sufficient level and there are significant deficiencies. As a result of these shortcomings, it was concluded that disaster topics should be given more space in textbooks.

Science Code: 11009

Keywords: Social Studies, Textbook, Disaster, Natural disaster.

Number of pages: 76

Advisor: Asst. Prof. Ünal ŞİMŞEK

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JURİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi	4
1.3. Alt Problemler.....	4
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Araştırmanın Önemi	4
1.6. Sınırlılıklar.....	5
1.7. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II.....	6
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	6
2.2. Ders Kitapları.....	10
2.3. Afet Nedir?.....	11
2.4. Afet Türleri.....	13
2.5. Afet Tanımları	15

2.6. Doğal Afet Nedir?	16
2.7. Doğal Afetin Özellikleri.....	16
2.8. Afet Eğitimi Nedir?	17
2.9. Türkiyede Afet Eğitimi.....	19
2.10. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Afet.....	19
2.11. Afet Konusunda Yapılan Araştırmalar.....	22
BÖLÜM III	26
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	26
3.1. Araştırmanın Modeli.....	26
3.3. Verilerin Toplanması ve Veri analizi	27
BÖLÜM IV	28
IV. BULGULAR ve YORUM	28
4.1.1. 5. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilişkin bulgular	28
4.1.2. 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilişkin bulgular	28
4.1.3. 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilişkin bulgular	29
4.1.4. 5. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı alt boyutuna ilişkin bulgular	30
4.1.5. 6. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı alt boyutuna ilişkin bulgular	38
4.1.6. 7. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı alt boyutuna ilişkin bulgular	41
BÖLÜM V	50
V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	50
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	50
5.2. ÖNERİLER.....	53
KAYNAKÇA	55
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU.....	61

Tablolar Listesi

Tablo 1. Sınıflara Göre Seçilen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları.....	26
Tablo 2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Afet Konularına Yönelik Öğrenme Alanı ve Kazanımlar.....	28
Tablo 3. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Afet Konularına Yönelik Öğrenme Alanı ve Kazanımlar.....	28
Tablo 4. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Afet Konularına Yönelik Öğrenme Alanı ve Kazanımlar.....	29
Tablo 5. AFAD (2021) Da Yer Alan Afet Türlerine Göre 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Afet Türlerinin Frekans Değerleri.....	30
Tablo 6. AFAD (2021) Da Yer Alan Afet Türlerine Göre 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Afet Türlerinin Frekans Değerleri.....	38
Tablo7. AFAD (2021) Da Yer Alan Afet Türlerine Göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Afet Türlerinin Frekans Değerleri.....	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Öğrenme Alanları.....	13
Şekil 2. Afet Türleri.....	14
Şekil 3. Dünya’da Gözlenen Afet Türleri.....	22
Şekil 4. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	32
Şekil 5. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	32
Şekil 6. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	33
Şekil 7. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	33
Şekil 8. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	34
Şekil 9. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	34
Şekil 10. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	35
Şekil 11. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	35
Şekil 12. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	36
Şekil 13. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	36
Şekil 14. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	37
Şekil 15. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	40
Şekil 16. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	43
Şekil 17. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	43
Şekil 18. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	44
Şekil 19. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	44

Şekil 20. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	45
Şekil 21. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	45
Şekil 22. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	46
Şekil 23. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	46
Şekil 24. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	47
Şekil 25. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	47
Şekil 26. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	48
Şekil 27. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	48
Şekil 28. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	49
Şekil 29. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabında Afet Konusuna İlişkin Görseller.....	49

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

TDK: Türk Dil Kurumu

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

GPS: Global Positioning System (Küresel Konumlama Sistemi)

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Burada araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Yıllar boyunca Türkiye’de birçok doğal ve beşerî nedenlerle meydana gelen afetler oluşmuştur. Bu afetlerin neden olmuş olduğu yıkımlar neticesinde birçok insan hayatını kaybetmiş ve birçok maddi yıkımlar meydana gelmiştir. Maddi ve manevi yıkımlara neden olan afetlerin başında özellikle sel, deprem, orman yangınları ve kütle hareketleri bulunmaktadır. Afetlere engel olmak genellikle mümkün olmamaktadır. Fakat afetlere engel olmak mümkün olmasa bile afetlerin oluşturacak olduğu zararları, yıkımları maddi ve manevi kayıpları en aza indirebilmek mümkündür. Afetlerin oluşturmuş olduğu yıkımları en aza indirebilmek için birçok tedbir alınması mümkündür. Türkiye’de afetlerin oluşturabilecek olduğu zararları en aza indirmek amacıyla son dönemde ve geçmişte sıkça yaşanan afetler neticesinde birçok tedbir alınmaya önem verilmiştir. Türkiye’nin bu tedbirleri alabilmek adına son dönemlerde önemli bir düzeyde hız kazandığı görülmektedir. Tedbirlere bakıldığında özellikle afetlerin oluşumu üzerine odaklanılmış ve afetlerden korunmak amacıyla birçok yasal düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Fakat afetlerin neden olduğu zararları en aza indirebilmek adına faydalanılması gereken afet bilgisi alanındaki araştırmalara yeterli miktarda önem verilmediği görülmektedir (Cin, 2010).

İnsanların toplumsal nesneler ile uyum sağlama veya bu nesneler ile mücadele ettikleri süre içerisinde doğa olaylarının sebep olduğu yıkım ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bu yıkım faaliyetlerinin sebep olduğu zararların önlenebilmesi, insanın kaynaklı olmayan deprem, orman yangını, sel, heyelan vb. afetlerin ve insan kaynaklı ortaya çıkan beşerî kökenli afetlere yeterli düzeyde hazırlıklı olunup/olunmamasına bağlıdır. Yani afetin kendisi değil insan eliyle veya doğal bir şekilde oluşan bir olayın meydana getirdiği sonuçlar olarak anlaşılmalıdır. Bu olayların en önemli etkisi canlılara verdikleri maddi ve manevi zararlardır (Özey, 2011). Afetler, doğal ve beşerî oluşum süreçleri ile hem Türkiye’de hem de dünyada yaşam faaliyetlerini çeşitli şekillerde sıkıntıya sokabilecek unsurlardır (Yontar, 2016). İnsanın müdahalesinin olmadığı doğal şekilde meydana gelen yıkımlar ile insanın doğrudan veya

dolaylı yoldan etkilemiş olduğu yıkımlar geçmişten günümüze kadar yaşamsal faaliyetleri tehdit etmekte ve olumsuz bir şekilde etkisini sürdürmektedir (Özey, 2011).

Son dönemde bilim ve teknolojiye meydana gelen yoğun değişimler, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarının değişmesine neden olmuş ve bu ihtiyaçlar neticesinde eğitimden beklenen faydalarda değişim göstermiştir. Ders kitapları derslerin öğretim programı içerisinde yer alan amaç, kazanım, beceri, kavram, değer, öğrenme alanı ve derse ait konular dikkate alınarak hazırlanmış veri kaynaklarıdır. Yani süreklilik, doğruluk, değişkenlik taşıyan bilginin yanında görsel, algısal, akılsal ve zihinsel kazanımların da toplamıdır (Demirel, 2007). Toplumsal bir birlikteliğin bulunduğu çağda toplumlar nasıl bir insan karakteri ve bu insan karakterini hangi tip eğitim şekli ile geliştireceklerini belirlemek için eğitim ve öğretim programını kullanmaktadırlar. Programda yapılan değişiklikler ders kitaplarına da yansımış ve ders kitaplarının bu programlar dikkate alınarak yeniden güncellenmesi sağlanmıştır. Bu şekilde ders kitapları eğitim için çok önemli bir merkez haline dönüşmüştür. Ders kitapları öğrenciler, öğretmenler, eğitim ve öğretim faaliyetleri için bir başvuru kaynağı olmuşlardır (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019).

Ders kitapları öğretmenlere dersin öğretimi sürecinde daha mantıklı bir yöntem sunarlar. Ders kitapları hazırlanırken öğrenme esas hedef olarak belirlenir. Ders kitapları, içerisinde yer alan önemli etkinlikleri öğrenciler için belirli bir sistematik akış içerisinde organize eder, yeni konunun öğrenilmesi için ana kaynak rolü üstlenir. Öğrencilerin yapmış oldukları davranışları daha sistemli ve kolay bir şekilde takip edebilme imkânı sunar ve öğrencileri değerlendirirken tarafsız bir gözle bakmayı sağlar. Ders kitaplarına ait özellikler bu şekilde sınıflandırılabilir (Sever, 2010).

Etkili bir şekilde hazırlanan ders kitabının öğretmenlere ve öğrencilere birçok yarar sağladığı söylenebilir. Bunun yanında ise eğitim ve öğretim faaliyetlerinin de yürütülebilmesi için kılavuz görevi gördüğü söylenilmektedir (Semerci, 2004). Ayrıca ders kitapları bireylerin geleceğe hazırlanmasında, kendini fark edebilmesinde ve yeteneklerini ortaya koyabilmesinde önemli bir öğretim aracıdır (Özkan, 2010).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programı içerisinde birçok konu yer almaktadır. Bu konulardan biri de afetlerdir. Afetler birçok bölgede doğal ve beşerî şekilde meydana gelerek can ve mal kayıplarına, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik problemlere neden olan ve canlıların yaşamlarını olumsuz bir şekilde etkileyen olaylar olarak ifade edilmektedir (Akar, 2013:1; Şahin ve Sipahioğlu, 2002:5).

Doğal ve beşerî afetler, canlıların toplum içerisinde yaşamasını etkileyip tamamen ya da kısmen durdurmaktadırlar. Sosyolojik ve ekonomik yönden meydana getirdiği zararların haricinde toplumda meydana getirmiş olduğu psikolojik sorunlar da bulunmaktadır. Psikolojik problemler ilerleyen süreçte insanların hayatlarını önemli derecede etkilemektedir. Afetler genel olarak önlenemez bir yıkım süreci olarak görülse de afetlerin neden oldukları maddi ve manevi kayıpları en aza indirebilmek için afet konusu hakkında bilgi kazandırılmasında fayda vardır. Afet eğitimi almış bireyler; afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında ne yapacaklarının ve nasıl davranacaklarının bilincinde olurlar. Yani afet eğitimi potansiyel yıkımları en aza indirmeye katkı sağlar. Bu bilincin oluşturulmasında erken yaşta verilmeye başlanan afet eğitiminin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bireylerin, afetlerin oluşturmuş olduğu zararları azaltmak ve toplumda oluşması muhtemel durumlara karşı hazırlıklı hale gelmesinde afet eğitimin büyük önem taşımaktadır. Bu noktada afet bilincinin artırılmasında, okullarda çocuklara verilen eğitimin önemli olduğu ve çocukların öğrenmiş oldukları bilgileri başta aileleri olmak üzere kademeli bir şekilde toplumun tamamına kazandırmada önemli bir role sahip oldukları düşünülmektedir (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019).

Çocuklar sahip oldukları gelişimsel özellikleriyle yetişkinlere nazaran daha savunmasız olurlar. Bundan dolayı afetlerle baş etmek noktasında daha zayıf kalırlar. Bu sebeptendir ki evrensel nitelikte çocuklar afet sırasında ve afet sonrasında en çok savunmasız olan gruplardan biri olarak kabul edilir. Çocuklara eğitim-öğretim hayatlarının ilk aşamalarından itibaren afet kavramının kazandırılması ve afet eğitiminin verilmesi savunulmaktadır. Çocukların ve genç bireylerin aile içinde, okul ve toplum içerisinde karşılaşılacak oldukları birçok riskin en aza indirilmesine katkı sağlaması öngörülen afet kavrama ve afetlere hazırlık aşamalarında yer almalarının sağlanması kesinlikle dikkate alınabilecek en önemli konuların başında görülmektedir. Afetlerin oluşturabileceği riskleri azaltmak amacıyla okul müfredatı içerisine birçok içerik eklenerek çocuklara ulaşmak mümkün olduğundan, eğitim-öğretim faaliyetleri ve bu faaliyetler içerisinde yer alan ders kitapları çok önemli bir yer taşımaktadır (Peek, 2008).

İlgili literatüre bakıldığında bireylere afet bilinci kazandırmanın en uygun olduğu zamanın çocukluk dönemi olduğu genel olarak ifade edilmektedir. Bu afet bilincini kazandırırken birden fazla yol denenebilir. Fakat afet bilinci kazandırmanın en etkili yolunun bireylere verilen eğitim-öğretim olduğu ve bu eğitim öğretim sürecindeki en önemli kaynaklarında ders kitapları olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada iyi vatandaş yetiştirmeyi kendine misyon edinen sosyal bilgiler dersine de önemli görevler düşmektedir. Nitekim NCSS (2001) göre sosyal

bilgiler eğitimi, bireyin demokratik haklarının farkında olması ve bu noktada vatandaşlık görevleri çerçevesinde yeterli bilgi, beceri, tutum ve bilincin kazandırılmasını hedeflemektedir. Afetler konusu da bireyin dünyanın daha yaşanabilir bir hal almasında kazandırılması gereken önemli bir eğitimidir. Buradan hareketle bu araştırma sosyal bilgiler ders kitaplarında afetler konusuna ne düzeyde yer verildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

5.6.ve 7. sosyal bilgiler ders kitaplarında afetler konusuna ne kadar yer verilmiştir?

1.3. Alt Problemler

Bu çalışmada problem durumuna ilave olarak aşağıda verilen alt problemler belirlenmiştir.

1. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında (2018) afet konularına ne kadar yer verilmiştir?
2. 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet konularına ne kadar yer verilmiştir?
3. 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet konularına ne kadar yer verilmiştir?
4. 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet konularına ne kadar yer verilmiştir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, 5.6. ve 7. sosyal bilgiler ders kitaplarının içerisinde afet konularına ne kadar yer verildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu araştırma doğrultusunda 2021-2022 eğitim-öğretim yılında kullanılmakta olan 5.6.ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan metinler, kullanılan görseller ve verilen örnekler afet konuları açısından incelenmiştir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Eğitim öğretim faaliyetleri afet konusunun en etkili anlatılabilecek olduğu yöntemlerden biridir. Afetlerin oluşturmuş olduğu yıkıcı etkileri zaman içerisinde azaltmak ve engel olabilmek adına eğitim öğretim faaliyetleri ve ders kitapları çok büyük önem taşımaktadır. Bireylere erken yaştan itibaren afetin kavramının ne olduğunun kazandırılması ve afetlerin bireyler ve toplumlar için oluşturmuş oldukları zararların, yaşadıkları bölgelerde hangi doğal afetlere maruz kalabilecekleri, afet anında yapılması gerekenler hakkında bilinç oluşturmak için okullar, ders kitapları ve öğretmenler çok büyük önem taşımaktadır. Fakat bireylere bu durumların kazandırılması için yalnızca okul içindeki Eğitim öğretim faaliyetleri değil okulun dışına çıkılarak aile ve toplum kavramlarının da bu faaliyetin içine dahil edilmesi gerekmektedir. Toplum ve ailenin bu faaliyetlere katılması afet kavramı kazandırılması ve

sonrasında afet ile ilgili yapılabilecek tüm faaliyetlerin geliştirilmesi ve kalıcılığının sağlanıp sürdürülebilir bir nitelik kazanması için oldukça önemlidir (Takeuchi, 2011).

1.6. Sınırlılıklar

- 2021-2022 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından okutulan 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.
- 2021-2022 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından okutulan 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.
- 2021-2022 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından okutulan 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Sosyal Bilgiler Öğretimi: Birden fazla sosyal bilimlerden faydalanarak içeriği meydana getirilen ve öğrencilere yaşamları hakkında bilinç kazandıran ve onları yaşama hazırlayan disiplinler arası bir bilimdir (Bayburt ve Duman, 2017: 594).

Afet: İnsanlar ve bireylerin oluşturmuş olduğu eserlerin üzerinde maddi ve manevi tahribata neden olan yaşamın olağan akışını ve insanların faaliyetlerini tamamen veya kısmen kesintiye uğratma şeklinde toplumsal düzeni etkileyen doğal ve beşerî olaylara verilen isimdir (Özşahin, 2013).

Doğal Afet: İnsanların ve toplumların isteklerinin dışında meydana gelen ciddi anlamda kayıplara neden olan doğal ve beşerî anlamda türleri olan yıkımlardır (Gökçeoğlu, Duman, Sönmez ve Nefeslioğlu, 2005).

Ders kitapları: Eğitim öğretim sisteminin temel ve vazgeçilmez ögesi ders kitaplarıdır. Öğretim programlarının istediği şekilde kazandırılması gereken amaçları sistematik şekilde yansıtan ve öğrencilerin bu doğrultuda programa uygun şekilde yetiştirilmesini amaçlayan dokümanlardır (Kılıç ve Seven, 2002).

BÖLÜM II

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi

İnsan, yaratılışı gereği öğrenmeye ve eğitime ihtiyacı olan bir varlıktır. “Eğitim, çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye anlamını taşımaktadır” (TDK, 2021). Eğitim, bireylerin davranışlarını biçimlendirme ve değiştirme süreci olarak tanımlanabilir (Tay, 2005). Eğitim bireylerin ömrü boyunca süreklilik kazanan bir boyut olarak karşımıza çıkar. Bu süreçte, toplumların ihtiyaç duydukları vatandaşları ve bireyleri yetiştirmek amacıyla eğitim programlarını kullanırlar. Kullanılan bu eğitim programları toplumların ve bireylerin ihtiyaçları neticesinde belirlenir (Yapıcı, 2015).

Eğitim programı, eğitimin tanımı gereği bireyde istenilen şekilde davranış değişikliği oluşturmak amacıyla yapılacak olan tüm aktiviteleri kapsayan planlar olarak görülmektedir. Eğitim programları okulların temelini oluşturmaktadır. Okulların temelinde eğitim programları yatmaktadır. Eğitim öğretim faaliyetlerinin yer aldığı okullarda yapılan tüm davranışlar eğitim programı kapsamı içerisinde oluşturulur. Okul eğitiminin sistemli ve kademeli bir şekilde devam etmesi eğitim programı ile sağlanır (Erden ve Akman, 2004).

Sosyal bilgilerin adına ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde 1916 yılında rastlanmaktadır. Sosyal Bilgiler tanım olarak; toplumsal olayları inceleyen bir bilim olarak tanımlanmıştır. Sosyal bilgiler eğitimi Amerika Birleşik Devletleri'nde dünyada meydana gelen siyasal ve sosyal değişimler ve gelişmeler neticesinde ve eğitim akımlarının süreç içerisinde değişimine bağlı olarak çeşitli gelişmeler göstermiştir (Çatak, 2015).

Sosyal bilgiler tanımı hakkında birçok kişi tarafından tanımlar yapılmıştır. Fakat yapılan tanımlar süreç içerisinde zaman geçtikçe birçok değişime uğramıştır. Sosyal bilgilerin tanımını ilk yapanlardan biri olan Wesleye göre Sosyal bilgiler “sosyal bilimlerin pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş şekli” olarak tanımlanmıştır (Hertzberg, 1981:1, Akt. Doğanay ve Sarı, 2004: 153).

Sosyal bilgiler kavramı; sosyal bilgilerin genel anlamda herkesin kabul ettiği bir tanım yoktur. Fakat sosyal bilgiler hakkında sosyal bilgiler dersinin kapsamına uygun şekilde tanımlar

yapılmaktadır. Günümüz koşullarında evrensel görüşlerden ve yaklaşımlardan yola çıkarak genel çerçeveyi yansıtan bir tanım yapmak ise mümkündür. Sosyal bilgiler okullarda etkin ve sorumlu birer birey yetiştirmek maksadı ile sosyal bilimlerin içerisinde yer alan disiplinlerden faydalanılarak ortaya konulmuş bilgiler neticesinde, bireylere toplum yaşamı hakkında temel düzeyde çeşitli değerlerin kazandırılması amacıyla ortaya çıkan çalışma alanıdır (Erden, 1997: 8). Sosyal bilgiler, birçok yönden değişen ulusal ve evrensel koşullarda bilgi temelli kararlar alıp problem çözebilen bireyler yetiştirebilmek maksadıyla, bilim dallarından aldığı bilgiler ile kullanacak olduğu yöntem ve teknikleri harmanlayarak hazırlanan bir öğretim programı olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2012: 4).

Sosyal bilgiler öğretimi birey olarak iyi ve etkin bir insan yetiştirmeyi amaçlayan ilkökul ve ortaokul dönemlerini içerisinde eğitim öğretim faaliyetleri alan öğrencileri toplum hayatına hazırlamayı amaç edindirmiş bir derstir. Bu dersi öğretmekle yükümlü olan öğretmenlerin mevcut programdan yola çıkarak öğrencilerim gerçek hayatın içerisinde bulunan yaşantılarla buluşturarak onları toplum içerisinde iyi ve etkin bir vatandaş yapmayı amaç edinir. Cumhuriyet tarihinden günümüze kadar eğitim öğretim programlarına baktığımız zaman her dönem kendi içerisinde ihtiyaçları doğrultusunda bireylerde iyi ve etkin bir vatandaş şekli oluşturmaya çalışıldı görülmektedir (Yalçın ve Akhan, 2019).

Ülkemizin geçmişinde sosyal bilgiler programı içerisinde yer alan derslerin ilk olarak Sultan 2. Abdülhamit zamanında ilkökul derecesinde eğitim-öğretim faaliyeti veren okullarda tarih ve coğrafya derslerinin içerisindeki programlarda yer aldığına rastlanmaktadır. Cumhuriyet dönemine bakıldığında ise ilk olarak 1924 yılında yer alan derslerin içindeki programlarda yer aldığı ve 1926 yılında ise yurt bilgisi dersi olarak okutulduğu görülmektedir. 1926 yılından 1962 yılına kadar ilkökul programları içerisinde birçok değişim meydana gelmiştir. 1962 yılında ise sosyal bilgiler dersi disiplinler arası bir yaklaşım kazanmıştır. 1968 yılına bakıldığında ise sosyal bilgiler dersi öğretim programı içerisinde okutulan dersler özellikle 4 ve 5 sınıflarda sosyal bilgiler adı altında toplanarak bütünleştirilmiştir. 1985 yılında Ortaokullarda sosyal bilgiler dersi kaldırılmış ve yerine milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgileri dersleri ek edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise birçok değişime uğrayan sosyal bilgiler dersi son olarak 8 yıllık eğitimin zorunlu hale getirilmesi ile 4 ve 7 sınıf derslerini kapsayacak şekilde yeni bir sosyal bilgiler dersi öğretim programı ortaya çıkmıştır. Dünyada meydana gelen bilimsel ve teknolojik değişimlerden dolayı ülkemizde de sosyal bilgiler dersi çeşitli dönemlerde birçok değişime uğrayarak günümüzdeki haline almıştır (Bilgili ve Sağlam 2006).

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler yetiştirilmesi hedeflenen nitelikli insandan beklentileri arttırmış ve 2005 Sosyal Bilgiler Programı tekrar düzenlenerek 2017 yılında 5. sınıflarda pilot okullarda, 2018-2019 eğitim öğretim döneminde tüm okullarda uygulamaya koyulmuştur. Güncellenen sosyal bilgiler programı ile bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretiminin etkin bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan ve bu amaç için vatandaşlık eğitimi ne doğrudan odaklanmış olan ders olduğu görölmektedir. Bu nedenledir ki böylesine önemli bir dersin konuları ve disiplinleri halen birçok eğitim kurumumuzda öğretim faaliyeti olarak öğretmen merkezli olarak yürütölmedi görölmektedir. Bu dersin öğretmenlerim yalnızca anlatım yöntemini tercih etmişler ve bu yöntem dışındaki çeşitliliklere gitmemişlerdir. Derse ait olan araç ve gereçlerden genellikle yararlanmadıkları görölmüştür. Bundan dolayıdır ki dersin amaçlarının etkili bir şekilde kazandırılması için öğretim modelleri kullanmadıkları için öğrenciler dersten sıkılıp sormuşlar ve tam öğrenme gerçekleşmemiştir (Sidekli, Tangölü ve Yangın, 2013).

Sosyal bilgiler dersi iyi ve etkin bir vatandaş yetiştirmeyi hedeflerken bu hedefine ulaşmak için mevcut programdaki amaçlar doğrultusunda hareket eder. Çağın İçerisinde barındırmış olduğu ihtiyaçlar, yaşanan sosyal değişimler ve bilim teknolojide meydana gelen yenilikler doğrultusunda sosyal bilgiler dersi genel amaçlarını sürekli güncellenmiştir. Sosyal bilgiler dersi programının genel amaçları zaman içerisinde çeşitli nedenlerden dolayı sürekli değişim gösterse de sosyal bilgiler dersinin en önemli gayesi iyi ve aktif bir vatandaş yetiştirmektir. Bu Gaye doğrultusunda sosyal bilgiler dersi bir amacı yerine getirmek için gayret eden öğretmeni ve ona bu doğrultuda yön veren programı sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı ile yakalar. Öğretmenin benimsemiş olduğu sosyal bilgiler öğretim programı kadar o programın öğretmene sunduğu olanaklar ve kısıtlamalar da dersin işleyişini etkiler. Bu nedenle Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sosyal bilgiler dersi öğretim programının içerisinde hangi öğretim yaklaşımının daha etkin olduğunu anlamak ve o dönem sınıf içerisinde oluşan öğretim anlayışını keşfetmek önemlidir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan öğretim yaklaşımları sosyal bilgiler öğretiminin gelişimi algılanmasında önemli bir yere sahiptir (Kaymakçı ve Ata, 2012).

Ana merkezine iyi ve aktif bir vatandaş, birey ve toplum kavramlarını kazandırmayı hedefleyen sosyal bilgiler dersi bu hedef öğretim yaklaşımını aracılığı ile varabilmeyi amaçlar. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretimi okutulduğu dönemlerdeki; dönemin şartlarında, felsefi akımlardan ve dönemin iyi ve etkin bir vatandaş olma beklentisinden etkilenerek sosyal bilgiler öğretim yaklaşımını imar eder ve benimser (Akhan ve Yalçın, 2019)

Sosyal bilgiler öğretimi bütün özellikleri dikkate alındığında ülke için ve dünya koşullarında bilgiye dayalı kararlara bağılı kalarak problem çözme yeteneğine sahip olan ve etkin bir vatandaş yetiştirmeyi amaç edinmiş, bunun içinde sosyal ve beşerî bilimlerden faydalanarak elde etmiş olduğı bilgi ve metotları harmanlayarak kullanan bir öğretim programı olarak canımı yapılabilmektedir (Öztürk, 2006: 21). Genel olarak tüm öğretim programları içerisinde yer alan fakat özellikle sosyal bilgiler eğitiminin özelinde barındırmış olduğı bireylere; Demokratik değerler, sahip oldukları değerlerin farkına varma ve bu değerlerin diğeri bireylerle etkileşimde bulunarak sorumluluklarının bilincine varma amacı taşımaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı demokratik bir vatandaşlık anlayışını benimsemiş bireyler oluşturmak amacıyla öğrenciler saygı, adalet, sorumluluk ve işbirliğı içerisinde Olmak gibi değerler kazandırmayı hedeflediğı gibi (Safran, 2008: 15) toplumsal bir etkileşim içerisinde bulunan dünyada karşılıklı olarak birbiriyle etkileşim içinde olunduğundan dolayı farklı kültürlerin bir arada yaşadığı demokratik bir toplum bilincine sahip olabilmek için genç bireylerin bilgiye dayalı ve mantıklı kararlara alabilme yeteneklerini geliştirmek için katkı sağladığı görülmektedir (Öztürk, 2006: 24).

Sosyal bilgiler öğretiminde temel amaçlarından birinin öğrenciler sosyal bilgiler dersinin sevmek olduğı ve bu derste öğrencilerin öğrenmiş oldukları bilgileri yaşantılarına geçirmeyi öğretmek olduğı görülmüştür. Bu amacın en etkili bir şekilde yerine getirilebilmesi için neler yapılacak oldu ve hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı bu alanın uzmanların üzerinde oldukça çalışıp durdukları konuların başında gelmektedir (Yapıcı, 2015).

Bireylere ülke içerisinde ve dünya içerisinde meydana gelen olaylara, duyarlılık kazanma; farklı zaman ve yerlerdeki toplumlar arasında meydana gelmiş olan çeşitli siyasal sosyal kültürel ve ekonomik etkileşim ve iletişimi analiz etme; kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için katılımın önemi doğrultusunda kendine özgü çözüm önerileri ileriye sürme davranışını kazandırmayı amaç edinir. Böyle bir hedefi kazandırmak için bireylerin bireysel farklılıklarını ve kendi deneyimlerine dikkate alarak çevresiyle etkileşimine imkân sağlayan ya bir yöntem olan aktif öğrenme yöntem ve tekniklerinden faydalanır. Bunun nedeni aktif

öğrenmenin yaparak ve yaşayarak öğrenme ile öğrencilerin kendine ait kararlar verebilmesi ilkesine dayanmaktadır (Kaya ve Ersoy, 2010: 93).

Ana merkezine iyi ve sorumlu bir vatandaş, insan ve toplum kavramlarını kazandırmayı hedefleyen sosyal bilgiler bu hedef öğretim yaklaşımını aracılığı ile varabilmeyi amaçlar. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretimi okutulduğu dönemlerdeki; dönemin şartlarında, felsefi akımlardan ve dönemin iyi ve etkin bir vatandaş olma beklentisinden etkilenecek sosyal bilgiler öğretim yaklaşımını imar eder ve benimser (Akhan ve Yalçın, 2019).

2.2. Ders Kitapları

Ders kitapları öğretim de müfredatta yer alan içerik bilgisine sahip ana materyaldir ve ne öğretileceği konusunda en kapsamlı içerik ders kitapları olmuştur (Hussian, 2012'den akt. Doğanay ve Torun, 2018). Müfredatın somut olarak yansımaları ders kitaplarıdır. Müfredattaki soyut ifadeler ders kitaplarında somutlaşmıştır. Ülkelerin pek çoğunda olduğu gibi ülkemizde de eğitim ve öğretimde, öğretmen ve öğrenciler tarafından ana kaynak olarak görülüp derslerde kullanılmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002).

İnsanlığın yüzyıllar boyu oluşturduğu bilgi birikiminin geçmişten günümüze kadar aktarımında kitapların rolü büyüktür (Yılmaz, Seçken ve Morgil, 1998'den akt. Kaya, 2019). Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler fark etmeksizin ders kitaplarını önemli ders araçları arasında görmektedir (EARGED, 1993). Eğitim öğretim sisteminin temel ve vazgeçilmez ögesi ders kitaplarıdır. Öğretim programlarının istediği şekilde kazandırılması gereken amaçları sistematik şekilde yansıtan ve öğrencilerin bu doğrultuda programa uygun şekilde yetiştirilmesini amaçlayan dokümanlardır (Ünsal ve Güneş, 2002).

Eğitim programlarını şekillendiren ders kitapları eğitim ve öğretimin temel unsurudur. Öğretimde öğretmenlerin çoğu derste yapılacak olan etkinlikleri, verilecek ödevleri vb. ders kitaplarından faydalanarak belirlemektedir. Tüm bunlar da ders kitaplarının önemini artırmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002). Konuların öğretilmesin ve öğretmen tarafından öğrenciye aktarılması ders kitapları aracılığı ile sağlanır. Öğretmenler derste yapacağı etkinlikleri çoğunlukla ders kitaplarına göre şekillendirir (Gülersoy, 2012). Bilgiyi sistematik bir şekilde öğrenciye aktarma, öğrencinin kendi başına öğrenebilmesini sağlama ders kitapları aracılığıyla olmaktadır (Aydın, 2010).

Ders kitapları aracılığıyla öğrencilerin toplumsal hayata uyum sağlamalarını kolaylaştıracak yeteneklerle donatmaktır. Ders kitapları aslında bir bakıma toplum beklentisinin gün yüzüne çıkarıldığı araçtır (Aslan, Okumuş ve Koçoğlu, 2015). Ders kitapları işlenen derse karşı

olumlu tutum geliştirme ve başarı sağlamalarında önemli yer edinmektedir (Mazlum ve Mazlum, 2016). Çünkü öğrencilerin ders kitaplarını aktif ve verimli kullanmaları derse ilişkin olumlu tutum geliştirmede etkili olacaktır. Öğrenci öğretmenin olmadığı durumlarda ders kitabından faydalanır (Altun, Arslan ve Yazgan, 2004).

Öğretmenin dersteki rolünü yerine getirmesinde ve öğretmek istediklerinin sistemli bir şekilde yürütmesine olanak sağlayan ders aracı ders kitaplarıdır (Ünal, 2013). Ders kitapları, öğretimde öğretmenin daha etkili ders işleminde, öğrencinin de daha sonra öğretmenin anlattıklarını istedikleri yerde ve zaman da tekrar etme olanağı sağlayan bir araçtır (Büyükalın, 2003: 99).

2.3. Afet Nedir?

Afetin ne oldu ile ilgili literatürde birçok tanım yapılmıştır. Afet bireylerin toplumsal yaşamlarını kesintiye uğratan ekonomik toplumsal ve fiziksel zararlara neden olan, ya da doğanın oluşturmuş olduğu olaylar olarak tanımlanabilir (Aydiner, 2014).

Afet maddi ve manevi kayıplara, yaralanmalara, çeşitli sakatlanmaları ve olumsuz toplumsal sonuçlara neden olarak, bireylerin yaşadığı toplumu ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkileyen, Yerel imkânlarla başa çıkılamayan, küresel boyutta yardım edilmesine ihtiyaç duyulan, daha çok doğal olarak ortaya çıkan fakat beşerî kaynaklı nedenlerle de gerçekleşebilen beklenmedik olaylar olarak tanımlanmaktadır. Afetler için bazı kaynaklar gelişme hızı veya büyüklük ölçeğine göre sınıflandırma yapabilmektedirler. Fakat genel olarak bakıldığında afetler için daha çok kullanılan doğal afetler, deprem sel kütle hareketi heyelan kuraklık şiddetli soğuk ve ulaşım kazaları savaşlar teknolojik kaynaklı ve endüstriyel kazalar gibi insan kaynaklı olarak ikiye ayrılabilir (Bahadır ve Uçku, 2018).

Afet bireyler ve toplumlar için ekonomik ve sosyal yıkımlara neden olan gündelik yaşamı ve toplumsal faaliyetleri durduran veya kısıtlamaya uğratan, toplumları olumsuz bir şekilde etkileyen doğal ve beşerî kökenli olaylar olarak tanımlanabilir (Akdağ, 2002). Yaşanan bir olayın afet olarak sınıflandırılabilmesi için insanların yaşadıkları alanları ne toplumsal etkileşim içerisinde maddi manevi kayıplar meydana getirmesi ve toplumsal faaliyetlerin durdurularak ya da kesintiye uğratılarak küçük yerleşim yerleri veya büyük yerleşim birimlerini etkilemesi gerekmektedir. Tanımlardan yola çıkarak afet için şu sonuç ortaya çıkmaktadır; afet olayının kendisinden daha çok meydana getirdiği sonuçlar daha önemlidir (Özcan, 2011).

Afet insanlar ve insanların oluşturmuş olduğu eserlerin üzerinde maddi ve manevi tahribata neden olan yaşamın oğlan akışını ve insanların faaliyetlerini tamamen veya kısmen kesintiye uğratma şeklinde toplumsal düzeni etkileyen doğal ve beşerî olaylara verilen isimdir (Özşahin, 2013).

Afetler bireyler için çok sık karşılaşılan bir durum değildir. Sıradan yaşanan olayların haricinde gelişen ve büyük oranda kayıplara neden olan bir süreç olarak nitelendirilir. Afetlerin genel özelliklerine bakıldığında en önemli özelliklerinin kendilerini tekrarlayan bir yapıya sahip olmaları olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında afetlerin özellikle geçmişten günümüze kadar birçok yıkımlara neden olduğu görülmektedir. Bu tekrar eden yıkımların başında da depremler ve salgın hastalıkların olduğu görülmektedir. Geçmiş dönemlerde yaşanan salgın hastalıklar önlenemez bir hal alıp birçok can kaybına neden olmuşlardır. Bugün de benzer bir olay olan covid 19 salgın hastalığının neden olmuş oldu birçok sosyolojik psikolojik ve ekonomik sıkıntıların yanında birçok insanın hayatını kaybetmesi veya geri dönülemez hasarlar almasına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında afetlerin tekrar edici özelliği dikkat çekmektedir (İnce, 2020).

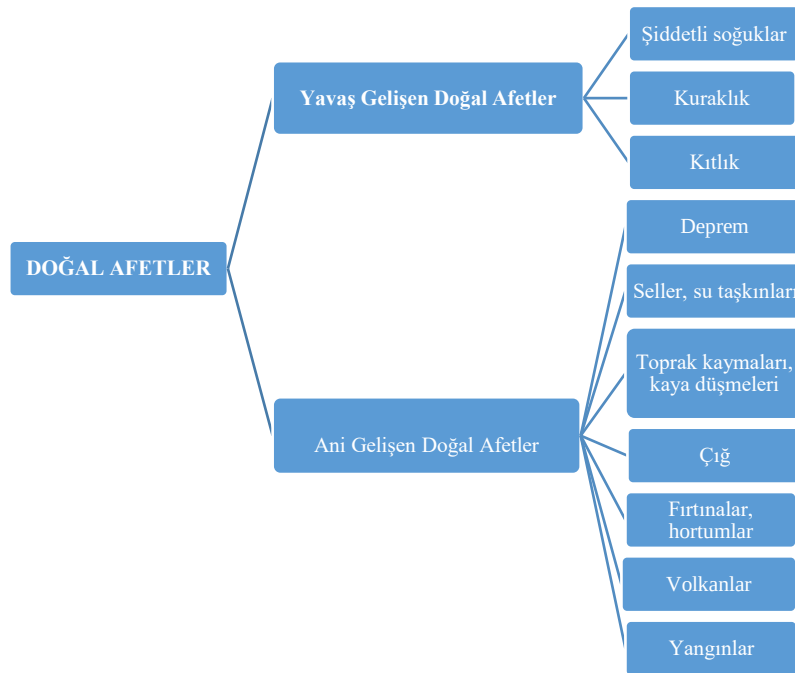
Bireyler için fiziksel ekonomik ve sosyal açıdan zararlar doğuran, gündelik yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurmak veya kesintiye uğratmak şekliyle toplumu etkileyen, Doğal şekilde ve beşerî şekilde meydana gelen olaylara afet tanımı yapılmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere afetin insan yaşamını olumsuz bir şekilde etkilediği toplumsal faaliyetleri kısıtladığı veya kesintiye uğradığı ve insan faaliyetlerinin bozulmasına neden olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında afet oluşun olayın kendisine verilen isim değil meydana getirdiği sonuç olarak nitelendirilebilir. Afet; doğal bir şekilde ya da insanın etkisi ile oluşun çok sayıda canlının yaşamını ya da sağlığını tehlikeye atan, önemli derecede maddi zararlara yol açan, toplumsal yaşamın bir gereği olan altyapı çalışmalarına zarar veren ve toplumun birlikte yaşama becerisine uyum sağlama yeteneğini aşarak gündelik yaşam düzenini bozan ve karşı koymak amacı ile alınmış önlemlerin dışında daha fazla önlem gerektiren bir olaydır. Doğal afetler doğadan kaynaklı bir şekilde meydana gelen olumsuz olayların insan hayatına zarar verdiği veya insanların emeklerini yok ettiği olaylardır. Afet tanımına bakıldığında çok sayıda canlının etkilenmesi özelliği göze çarpmaktadır. Örnek olarak yerleşim yerinin bulunduğu alandan uzakta meydana gelen bir afet can ve mal kaybına, toplumun yaşayışına engel olmamış ise afet özelliği taşımamaktadır. Bir olayın afet olarak tanımlanabilmesi için belirleyici olan husus; çok sayıda canlının etkilenmesi, toplumsal yaşamın kesintiye uğraması

veya tamamen durması, maddi ve manevi kayıplara neden olması gerekmektedir (Koçak, 2004).

2.4. Afet Türleri

“Dünya genelindeki doğal afetler ele alınınca, 31 çeşit doğal afetin 28 tanesini meteorolojik afetlerin oluşturduğu görülür. Doğal afetlerin çeşitleri ve önem sıraları ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin, Akdeniz Bölgesinde doğal afetler kuraklık, seller, orman yangınları, heyelan, dolu fırtınaları, çığlar, donlardır. Ülkemizde ise en sık görülen meteorolojik karakterli doğal afetler dolu, sel, taşkın, don, orman yangınları, kuraklık, şiddetli yağış, şiddetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtınalardır. Dünya Meteoroloji Örgütüne (WMO) göre sadece 1980’li yıllarda dünyada 700,000 kişi meteorolojik afetlerden dolayı hayatını kaybetmiştir” (AFAD, 2021).

Doğal afetler hızlarına göre yavaş ve ani gelişen olmak üzere iki gruba ayrılır. Bunlar için şekil 1’e bakınız.

(AFAD, 2021).

Şekil 1’de görüldüğü üzere doğal afetler yavaş ve ani gelişen afetler olmak üzere ayrılmıştır. Yavaş gelişen doğal afetler arasında şiddetli soğuklar, kuraklık ve kıtlık gösterilirken; ani gelişen doğal afetler arasında ise, deprem, seller, su taşkınları, toprak kaymaları, kaya

düşmeleri, çığ, fırtınalar, hortumlar, volkanlar ve yangınlar gösterilmektedir. Bununla birlikte dünyada görülen afet türleri farklılık göstermektedir. Bunlar için şekil 2’ye bakınız.

DOĞAL AFETLER

Yavaş gelişen doğal afetler

- şiddetli soğuklar
- kuraklık
- kıtlık vb.

Ani Gelişen Doğal Afetler

- deprem
- seller, su taşkınları
- toprak kaymaları, kaya düşmeleri
- çığ
- fırtınalar, hortumlar
- volkanlar
- yangınlar vb.

İNSAN KAYNAKLI AFETLER

1. nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar
2. taşımacılık kazaları
3. endüstriyel kazalar
4. aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar
5. göçmenler ve yerlerinden edilenler vb.

DÜNYADA GÖZLENEN AFET TÜRLERİ

Dünyada gözlenen afet türleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Dünyada Gözlenen Afet Türleri Tablosu

JEOLJİK AFETLER	KLİMATİK AFETLER	BİYOLOJİK AFETLER	SOSYAL AFETLER	TEKNOLOJİK AFETLER
Deprem	Sıcak Dalgası	Erozyon	Yangınlar	Maden Kazaları
Heyelan	Soğuk Dalgası	Orman Yangınları	Savaşlar	Biyolojik, nükleer, kimyasal silahlar ve kazalar
Kaya Düşmesi	Kuraklık	Salgınlar	Terör saldırıları	Sanayi kazaları
Volkanik	Dolu	Böcek İstilası	Göçler	Ulaşım kazaları
Patlamalar				
Çamur Akıntıları	Hortum			
Tsunami	Yıldırım			
	Kasırğa			
	Tayfun			
	Sel			
	Siklonlar			
	Tornado			
	Tipi			
	Çığ			
	Aşırı Kar			
	Yağışları			
	Asit Yağmurları			
	Sis			
	Buzlanma			
	Hava Kirliliği			
	Orman yangınları			

Şekil 2. Dünya’da Gözlenen Afet Türleri (AFAD, 2021).

Şekil 2’de görüldüğü üzere dünyada gözlenen afet türleri genel başlıklar olarak; jeolojik, iklimatik, biyolojik, sosyal ve teknolojik afetler olarak kategorilere ayrılmıştır. Yine bu afet türlerine ilişkin kendi içinde sınıflamalarına da şekil 2’de yer verilmiştir.

2.5. Afet Türlerinin Tanımları

Deprem: Ülkemiz dahil birçok ülkede büyük yıkımlara neden olan deprem afeti, yer kabuğunun içerisinde meydana gelen fay kırıklarının hareket etmesi ile oluşan enerjinin dalgalar şeklinde yayılmasıyla ani titreşimlere sebep olup bu titreşimlerin yeryüzünün sarsılmasına neden olarak yeryüzünde yıkımlara neden olması olarak tanımlanabilir. Yerin iç kısmında bunun an katmanlarda meydana gelen Titreşim dalgalarının sonucudur. Manto üzerinde hareket eden levhalar, konveksiyonel bir akım Sebebiyle Sürekli hareket etmektedirler. Epirojenez hareketler ile levha sınırlarındaki birleşme ve ayrılmadan oluşan sürtünmeden ortaya çıkan kinetik enerji, aniden büyük bir güç oluşturarak enerji boşalması meydana getirebilir. Deprem bilimi olarak Sismoloji adı verilen; depremin merkez üssü yeryüzüne mesafesi büyüklüğü ve nasıl oluştuğu hakkında ölçme ve değerlendirme yöntemleri oluşturan bilim dalı ortaya çıkmıştır. Depremle ilgili gerekli eğitimlerin verilmesi ile depremin ortaya çıkarabilecek olduğu zararların bir azalması sağlanırken, deprem hakkında yanlış bilinen davranışların yapılması da depremin ortaya çıkardığı zararları artırır (AFAD, 2021).

Heyelan: Genellikle eğimli arazilerde karşımıza çıkan bu afet; gevşemiş şekilde bulunan toprak, kaya parçaları ve insanların doldurmuş olduğu malzemelerden oluşan yeryüzünün aşırı yağışlar, su baskınları ve yerçekiminin etkisiyle yer değiştirmesi olayıdır (AFAD, 2021).

Yanardağ patlamaları: Dünyanın iç kısmında bulunan erimiş halde bir yapıya sahip olan magmanın yerkürenin yüzeyinden dışarı püskürme şeklinde çıkmasıyla meydana gelmesine verilen isim yanardağ, bu püskürmenin oluştuğu yerlerde görülen olaylara ise yanardağ patlaması adı verilir (AFAD, 2021).

Meteorolojik (hava) Doğal Afetler: Hava kökenli afetlerdir (AFAD, 2021).

Sel: Yeryüzünün bir kısmının kısa bir süre veya uzun bir süreliğine su altında bırakan büyük su baskınları olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2021).

Fırtına: Ani basınç değişmesi sonucunda şiddetli ve hızlı esen rüzgârın bölgeleri etkilemesi olayı olarak tanımlanabilir (AFAD, 2021).

Çığ: Eski kar tabakası ile yeni kar tabakasının karışması ile bir ses veya herhangi bir canlının müdahalesi ile büyük kar kütlelerinin yerçekiminin etkisiyle yer değiştirmesi veya kayması olayı olarak tanımlanabilir (AFAD, 2021).

Kuraklık: Bir bölgede oluşan nem miktarındaki yaşanan dengesizlik ve bu dengesizliğe bağlı meydana gelen yağış azlığı sonucu oluşan doğal afet olarak tanımlanabilir. Uzun vadede meydana gelen bir doğal afettir. Kuraklığın yaşandığı bölgelerde canlı yaşamı olumsuz etkilenmektedir (AFAD, 2021).

Hortum: Silindir şeklinde dönerek oldukça şiddetli hareket eden bir rüzgâr türüdür (AFAD, 2021).

Orman yangını: Ormanların bir kısmının veya tamamının yanması olayı olarak tanımlanabilmektedir. Doğal kaynaklı olarak bakıldığında genellikle yıldırım düşmesi yanardağ patlaması ve yüksek sıcaklık gibi nedenler göze çarpmaktadır. Beşerî kökenli orman yangınları ise genellikle insanların attığı söndürülmemiş sigaralar cam kırıkları ve anız yakılması sebebiyle ortaya çıkabilmektedir. Ekolojik açıdan bakıldığında orman yangınları kuraklık ve iklim değişimi gibi olayları da tetiklediği görülmektedir (AFAD, 2021).

2.6. Doğal Afet Nedir?

Doğal afetler toplumların birçok faaliyetini önemli ölçüde aksatan genellikle Can ve mal kayıplarına sebep olan doğa kökenli olaylar olarak tanımlanabilir. Doğal afetler oluşum sebeplerine göre birçok başlık altında toplanabilmektedirler. Bunlardan en önemlileri oluşum türleri, oluşum büyüklükleri ve tahrip güçleridir (Ceylan, 2003). Doğal afetler geniş alanlara etkilediklerinde büyük yıkımlara, yaralanmalara, çok sayıda can ve mal kayıplarına neden olduklarında felakete dönüşebilmektedirler (Ceylan ve Kömüşcü, 2008).

Genel anlamda bir tanımlama yapmak gerekirse doğal afetler; insanın etkisinin olmadığı, tamamen doğal nedenlerle oluşan, genel itibariyle aniden veya engel olunamayacak şekilde kısa sürede ortaya çıkan Son derece can ve mal kaybına neden olan doğa olayları olarak ifade edilebilir. Ayrıca oluştuğu süreç itibariyle canlıların yaşamını ciddi anlamda olumsuz etkileyebilecek yavaş gelişen doğal afetlerde mevcuttur (Özgen, Ünalı ve Bindak, 2011).

Doğal afet; insanların etkisi dışında gelişen birçok canlının zarar görmesine neden olan ve ekonomik anlamda zararlara neden, olan doğanın oluşturmuş olduğu bir yıkım olarak adlandırılabilir (Atalay, 2013; Çalışkan, 2005; Erdoğan, 2009; Güner, 2006; Hoşgören, 2014; Kadioğlu, 2018; Kocabağ, 2011).

2.7. Doğal Afetlerin Özellikleri

Afetlerin genel anlamda özellikleri şunlardır; doğal veya doğal olaylar ile bağlantılı meydana gelen olaylardır. Maddi ve manevi kayıplara yol açarlar. Kısa sürede veya uzun sürede

meydana gelebilirler. Başladıktan sonra engellenmeleri bazı afetler için mümkün değilken bazı afetler içinse çok zordur.

2.7.1. Doğal afetlerle ilgili diğer bazı kendine özgü özellikleri şöyle sıralayabiliriz;

- Doğal afetler; önceden belirlenemeyen bir şekilde oluşabilir.
- Oluştukları bölgeleri olumsuz etkilerler.
- İnsanların psikolojik durumlarını olumsuz etkilerler.
- Ciddi anlamda can kayıpları ve yaralanmalara neden olurlar.
- Çeşitli salgın hastalıklara neden olabilirler.
- Devletlerin oluşturmuş olduğu yatırımlara zarar verirler (Kutluay, 2017).

2.8. Afet Eğitimi Nedir?

Afet eğitimi eğitim alanı içerisindeki araştırmaların yeni bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Afet eğitimi noktasında bireylerin eğitilmesini öngören pek çok kaynak bulunmaktadır. Bununla birlikte afetler için oluşturulacak eğitim faaliyetleri yalnızca okul içerisinde yapılan formal eğitimi değil toplumsal etkileşim süreçlerin tamamını kapsayacak şekilde planlanmalıdır (Preston, 2012. Akt. Karakuş ve Önger, 2017). Bu bağlamda bakıldığında afet kültürü ve afetlerle mücadele bilincinin kazandırılması için afetler ile ilgili bilgi ve becerilerin nitelikli ve doğru bir şekilde öğrenilmesi büyük bir önem taşımaktadır (Turan ve Kartal, 2012). Afetlerin toplum ve birey düzeninde anlaşılabilir durumlar olarak görülebilmesi ve yaşamsal ihtiyaçlarının tüm bireylere etkin bir şekilde kazandırılabilmesi için bireysel ve toplumsal bazlı kapsayıcı eğitim ve öğretim faaliyetlerinin birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Şekilde doğal ve beşerî afetlere hazırlık konusunda bilinmesi gerekli olan bilgi ve beceriler, afet eğitimi alan tüm bireyler için yeterli düzeyde verilebilir (Özgen, Ünalı ve Bindak, 2011).

Afet eğitimlerinin genel olarak bakıldığında; bireylerin ve toplumların afetlere karşı farkındalık ve dirençlerinin artırılması, oluşabilecek olan afetlere hazırlık yapılması Afet sonrasında iyileşme çalışmalarının etkinliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Afet eğitimi ile toplumlara afetin olduğu dönem içerisinde güven oluşturmak temel amaçtır. Bireylerin ve toplumların karşılaştıkları problemleri kendi tecrübe ve bilgi birikimlerini kullanarak afetlere karşı dirençli olmaları ve güçlenmelerini sağlamak afet eğitiminin temel amacı olmalıdır. Afet eğitiminin genel amaçlarından biri de afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında yardım sağlayabilecek ve müdahalede bulunabilecek her bir birimin gerekli olan en doğru bilgi ve

becerilere sahip olması ve kullanması amaçlanmaktadır. Birleşmiş Milletler ‘in yapmış dünya çapında yapmış olduğu çalışmalarda afet yönetimi ile ilgili en öncelikli 4 hedef belirlenmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için küresel, ulusal, bölgesel ve yerel seviyeler önemli bir yer taşır. Bu hedeflerin hepsinin gerçekleşmesinde afet eğitiminin önemine vurgu yapılmıştır (Mızrak, 2018).

2.8.1. Afet Eğitimi Neden Önemlidir?

Afet öncesi hazırlık çalışmaları, afet sırasında neler yapılacağına dair çalışmalar ve afet sonrası yardım çalışmaları afet eğitimi uygulamalarının en önemli bileşenidir. Bir acil durum süresince eğitim, yüksek önceliğe sahiptir çünkü başta çocuklar olmak üzere bireyler ve gelecekleri risk altındadır. Çocukların eğitime yönelik temel hakkı vardır. Acil durumlardaki eğitim programlarının afet durumunda bile bu önemli hakkı koruması ve yerine getirmesi gerekir. Afet eğitimi çocukların sosyal ve zihinsel gelişimlerinin desteklenmesinin yanı sıra afetin ortamının tehlikelerinden koruma sağlar, afetin psiko-sosyal etkilerini hafifletir. Acil durumlardaki eğitim programları, normallik hissinin yeniden kurulmasına yardım ederek daha geniş boyutta topluluğa da fayda sağlar. Bunun yanında okullar toplumun bir araya getirilmesine ve topluluk bağlarının yeniden kurulmasına yardım eder. Acil durumlardaki eğitim programları aynı zamanda ailelerin ve milletlerin çocuklarına yönelik yaptığı yatırımları korur. Bir afet oluştuğunda zorluklarla kazanılan ailevi ve millî kazançlar risk altına girer. Yapılacak eğitimlerle bu risklerin azaltılması ve eğitimin sürdürülebilirliğinin sağlanarak millî eğitim yatırımları korunur. Bazı afetlerin oluşmasını engellemek mümkün olmasa bile afetlerin ortaya çıkarabilecek oldukları zararları en aza indirebilmek mümkündür. Hatta ortaya çıkan bazı zararları tamamen ortadan kaldırmak mümkündür (MEB, 2019).

2.8.2. Afet Eğitiminin Olası Faydaları

Acil durum eğitimi: Çocukların fiziksel zararlardan korunmasını sağlar. Çocukların ailelerinden ayrı düşmelerini önler. Özellikle genç yaştaki bireylere ve çocuklara yönelik güvenli yer sağlanmasına yardım eder. Acil durumlardaki eğitimli öğretmenler ve eğitim personeli: Özel yardıma ihtiyacı olan çocukları belirler. İstikrarsızlık dönemlerinde pozitif rol modeller sağlar. Pozitif bir öz-benlik hissi kurar.

Okullar aşağıdakileri yaparak afetin psiko-sosyal etkilerini dindirebilir: Çocukların öğrenci olarak pozitif kimliğini tekrar oluşturur. Çocukların önceden veya halen yaşadıkları olayları anlamalarını kolaylaştırır. Çocukların organizasyon ve analitik becerilerini geliştirir.

Çocukların içinde bulundukları topluma katkı sağlamak amacıyla olumlu yollar bulmak için çalışırken onlara yardım eder ve destek sağlar (MEB, 2019).

2.9. Türkiye’de Afet ve Afet Eğitimi

Geçmiş günümüzden bugüne kadar ülkemizin bulunduğu coğrafyada büyük ölçüde maddi ve manevi kayıplara, yaralanmalara, ekonomik problemlere neden olan afetlerle sık sık karşılaşmıştır. Bu doğal ve beşerî tehlikeler içinde en başta deprem olmak üzere, heyelan, sel, kütle hareketi hareketleri, kuraklık ve orman yangınları önemli oranda zararlara yol açmıştır. Orman azlığı ve bitki örtüsünün tahrip edilmesi sonucunda şiddetli bir şekilde artan erozyon doğal afetlerin oluşturduğu tehlike ve riskleri de arttırmıştır. 21 yüzyılın başından itibaren bu zamana kadar meydana gelen doğal afetler sonucunda 87000 kişinin hayatını kaybettiği 210000 üzerinde kişinin ise ciddi oranda yaralandığı görülmektedir. Ayrıca bu afetler sonucunda 651 bin civarında yerleşim alanı yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir (Ergünay, 2007).

Ülkemizde afet yönetimi ve afet eğitimi sistemi; afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında meydana gelebilecek olan faaliyetleri içermektedir. Dünyaya uygulanan afet eğitimi ve afet yönetimi sistemine bakıldığında ise daha modern ve bilimsel tekniklerin ön plana çıkarıldığı, afet öncesi risklerin azaltılması ve risklerin yönetilmesi üzerinde daha çok çok duruldu görülmektedir. Son yıllarda ülkemizde de benzeri modern bir afet yönetimi ve afet eğitimi üzerinde durulmuş ve afet öncesinde oluşabilecek zararların belirlenmesi, uygulanacak planların hazırlanması, zararların en aza indirilmesi için ciddi anlamda çalışmaların yapıldığı gözlemlenmektedir. Gerek afet öncesinde oluşabilecek olan risklerin en aza indirilmesi gerekse afet sırası ve sonrasında meydana gelebilecek olan risklerin de en aza indirilmesi için devletin tüm imkânlarını seferber edilmesi esas olmaktadır. Kaynakların iyi kullanılması, yapılacak olan müdahale ve iyileştirme çalışmalarının toplumun ihtiyaç duyduğu düzeyde olabilmesi için temel şart modern ve bilimsel yöntemlerin ve özelliklerin ön plana çıkarıldığı bir afet eğitimi ve yönetim sistemi kurulması ile mümkündür (Yaylacı, 2015).

2.10. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Afet

TDK'ye göre afetin tanımı şu şekildedir: “Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım” (TDK, 2019). AFAD’a göre ise afetin tanımı; Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya

kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur (AFAD, 2021).

Birçok tanımdan yola çıkarak üzerine görüş birliği sağlamış olduğumuz afet tanımı toplumlar ve toplumların yerleşim yerleri üzerinde fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel yıkımlara neden olan, günlük yaşamı ve toplumsal faaliyetleri tamamen durduran veya kesintiye uğratarak canlıları etkileyen doğal ve beşerî kökenli olayların sonuçlar doğurması ile ortaya çıkan olaylardır (Ergünay, 2007).

Sosyal bilgiler dersi kapsamında vatandaşlık bilincinin oluşturulması, kendini gerçekleştiren ve sosyal alanın işleyişinin farkında olan bireylerin yetiştirilmesi istenilmektedir. Tüm bunları kazandırmak için de geçmişte yaşanmış, günümüzde yaşanmaya devam eden ve geleceğe uzanacak olan insan etkinliklerine değinilmektedir. Özellikle de insan ve çevre arasında sürdürülen etkileşim süreci ön plana çıkmaktadır (Öcal, Yıldırım, Yakar ve Erdoğan, 2015).

Sosyal bilgilerin afet konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Özellikle sosyal bilgiler, bünyesinde barındırdığı eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerisi, afet konuları ve yoğun bir akış gösteren enformasyonun sınanması sağlayan medya okuryazarlığı becerileri aracılığıyla geleceğin bireylerinin afet mitlerinden korunmalarına yardımcı olabilir (Yakar ve Erdoğan 2015).

Sosyal bilgiler dersinin özel amaçları; “1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- “1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,

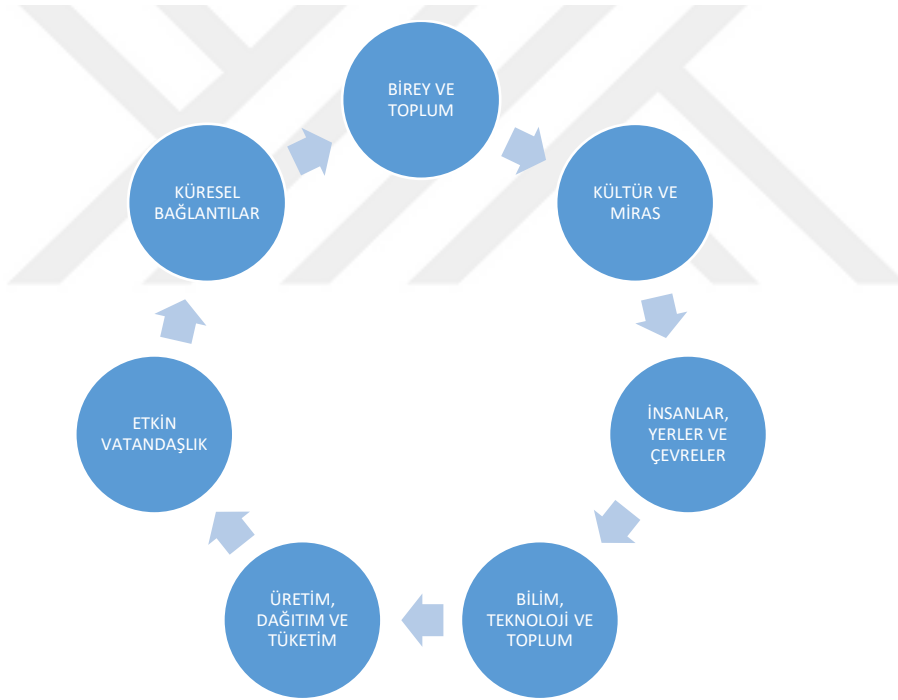
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır” (MEB, 2018: 8).

Sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarının afet konusu bağlamında incelendiğinde şu maddeler ile ilişkili olduğu görülmektedir.

- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri

- Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri
- Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri
- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri (MEB, 2018: 8).

Sosyal Bilgiler programı, yurdumuza 1940’lı yıllarda giren müfredat bölümü anlayışını devam ettirmektedir. Fakat sonraki yıllarda birçok disiplini içinde barındıran bir ders olmasına dayanarak “Öğretim Alanı” terimi ortaya çıkmıştır. Öğrenim alanı; birbiriyle ilgili bilgi, tutum, beceri, kazanım ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi düzenleyen ve biçimlendiren disiplinler arası bir yapıdır. Güncellenen 2018 programında 7 öğrenme alanı bulunmaktadır (MEB, 2018: 11). Bunlar için şekil 3’e bakınız

Şekil 3. Öğrenme Alanları (MEB, 2018: 12)

Şekil 3’te yer alan Sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarına bakıldığında, “İnsanlar yerler ve çevreler” ve “Küresel bağlantılar” öğrenme alanlarının afet konuları ile ilişkilendirilebileceği söylenebilir.

2.11. Afet konusunda yapılan araştırmalar

Kaymak, (2003) yapmış olduğu araştırmada; okullarda okutulan ilköğretim okul müfredatından seçilmiş doğal afet kavramlarından bazılarının ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin doğal afet konusundaki bazı kavramları anlama ve kavrama düzeylerine ilişkin yanlışlarını tespit etmek amacıyla araştırma yapmıştır. Araştırma yöntemi olarak hem nicel hem de nitel yöntemleri birlikte kullanmıştır. Araştırma neticesinde elde ettiği bulgulardan yola çıkarak 6. sınıf öğrencilerinin doğal afetler konusu içerisinde yer alan bazı kavramları anlama düzeylerinin yeterli olmadığını tespit etmiştir.

Taş, (2004) yaptığı araştırmada; ortaöğretim kurumlarında yer alan öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayanarak doğal afetler konularının yeterli bir düzeyde öğretimini sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek amacıyla araştırmayı yapmıştır. Ankara ilinde yapmış olduğu araştırmada belirli sayıda öğretmen ve öğrencilere anket tekniği uygulayarak belirli sorular sorulmuştur. Elde ettiği sonuçlardan yola çıkarak doğal afetler ile ilgili bazı kavram yanlışlarının olduğunu tespit etmiş ve ortaöğretim kurumlarında doğal afetler konularının yeterli bir düzeyde olmadığı kanısına varmıştır.

Uşak, şensoy, Yıldırım ve Hançer (2005) yapmış oldukları araştırmada İlköğretim fen bilgisi ve matematik öğretmen adaylarının deprem hakkındaki bilgi düzeylerinin bazı değişkenlere göre karşılaştırılması yapılmış ve çeşitli değişkenlere göre öğretmen adaylarının deprem hakkındaki bilgi düzeylerini karşılaştırarak ortaya koymuşlardır.

Özgüven (2006), yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında, temel afet bilinci eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin bilgi düzeylerine etkisini ele almıştır.

Öcal (2007), yapmış olduğu araştırmasında, İlköğretim aday öğretmenlerinin deprem bilgi düzeyleri üzerine çalışmasında öğretmen adaylarının deprem ve depremden korunma ile ilgili bilgi düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır.

Özgen, Ünaldı ve Bindak (2011) yapmış oldukları araştırmada, bireylerin bilgi öğrenme noktasında farklı becerilere sahip olduğu ve bilgiye ulaşma onu anlama, analiz etme ve aktarma noktasında farklı özellikler taşıdığı düşüncesinden yola çıkarak öğretmen adaylarının doğal afetler konusu üzerinde etkili öğrenme üzerine bir çalışma yürütmüştür. Farklı öğrenme biçimlerine göre hazırlamış olduğu bir ölçek formunda öğretmen adaylarına çeşitli sorular sormuş ve neticesinde öğretmen adaylarının doğal afetler konusunda genellikle görsel bir şekilde öğrenme yöntemini tercih ettiklerine tespit etmiştir. Bununla beraber öğretmen

adaylarının öğrenme yöntemi olarak bireysel öğrenme yöntemi olarak adlandırılan öğrenme yöntemini diğer öğrenme yöntemlerine göre daha az tercih ettiklerini görmüştür.

Turan ve Kartal (2012) yapmış oldukları araştırmada, 20 öğrenciden oluşan 5 sınıf öğrenci gruplarının doğal afetler konusu içerisinde yer alan bazı kavramlar hakkında yanlışlıklar olduğunu tespit etmiştir. Yapmış olduğu çalışmada öğrencilere doğal afetler konusu ile ilgili zihin haritaları yaptırmış ve daha sonrasında öğrencileri yapmış oldukları zihin haritaları hakkında mülakata tabi tutmuştur. Elde ettiği Sonuçlar da ise; öğrencilerin doğal afetler hakkında bazı kavram yanlışlıklarına sahip olduğunu görmüştür. Bu sonuca ek olarak ise öğrencilerin yaşamış oldukları yerlerdeki doğal afetler konusunda daha fazla bilgi sahibi olduklarını tespit etmiştir.

Uzunyol (2013) yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında, 8. sınıf öğrencilerinin doğal afetler hakkındaki bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenlerle ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca 8. Sınıf öğrencilerinin, ülkemizde en çok görülen doğal afetlerden deprem, sel, çığ ve heyelan hakkındaki bilgi düzeylerini ölçmek ve belirli değişkenlerin öğrencilerin bilgi düzeyleri ile ilişkilerini tespit etmeyi de araştırmasında amaçlamıştır.

Öcal, Yıldırım, Yakar ve Erdoğan (2016) yapmış oldukları çalışmada, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışlarını ele alarak ortaya koymaya çalışmışlardır.

Doğan ve Koç, (2017) yapmış oldukları çalışmada, Sosyal bilgiler dersi içerisinde deprem afeti konusunun dijital oyunla öğreniminin akademik başarı noktasında hangi düzeyde etki ettiğini incelemiştir. Bu araştırmasını yaparken nicel bir araştırma yöntemi kullanmıştır. Araştırmayı yaparken Sivas ve Tokat illerinde bulunan okullardaki belirli sayıda kız ve erkek öğrencilerden yararlanmıştır. Araştırma gruplarını ikiye ayırarak deney ve kontrol grubu oluşturmuştur. Araştırma neticesinde deprem öğretiminin dijital oyunla öğretildiği okullarda ve öğrenciler de öğrenilen kısımların daha etkin olduğunu görmüştür. Diğer anlatım yöntemlerinin kullanıldığı grupta ise depremle alakalı öğrenimlerin kazanımların daha az olduğunu tespit etmiştir.

Dökmeci ve Merinç (2018) yapmış oldukları çalışmada, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesinde lisans ve ön lisans programlarında öğrenimine devam eden öğrencilerin afet bilincini değerlendirmeyi ve farkındalık düzeylerini belirlemeyi amaçlamışlardır.

Önal, (2019) yapmış olduğu araştırmada; öğrencilerin temel eğitim düzeyinde lise ve ortaokula gitmeden önce doğal afetler konusunda oluşabilecek kavram yanlışlıklarının ve ders kitaplarındaki farklılıkların ve yanlışlıkların belirlenmesi amacıyla nitel araştırma

yöntemlerinden biri olan belge incelemesi ve içerik analizi yöntemleri kullanmıştır. Araştırma sonucunda elde ettiği bulgular da ise; ilköğretim ders kitaplarının doğal afetler konusunda kullanmış olduğu metinler ve görsellerde eksiklikler veya hatalar tespit etmiştir. Bu durumun öğrenciler açısından kavram yanlışları oluşturabileceğini ifade etmiştir. Bundan dolayı ders kitaplarının iç içe olması nedeniyle kavram yanlışlarının oluşması öğrenciler için olumsuz bir sonuç doğuracaktır. Öneri olarak da ders kitaplarının daha dikkatli bir şekilde hazırlanması gerektiğine vurgu yapmış ve bu şekilde oluşabilecek olan kavram yanlışları ve eksik veya yanlış öğrenmelerin ortadan kalkacağına değinmiştir.

Kılıç, (2019) yapmış olduğu çalışmada, Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan doğal afetler konusu içerisinde yer alan kavramların sarmal sistem düzeyinde olup olmadığının tespitini amaçlamaktadır. Araştırmasını yaparken yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik Analizi ve doküman incelemesi yöntemini kullanmayı tercih etmiştir. Verileri analiz ederken hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders kitaplarını afetler bağlamında; görsel metinsel ve dersin öğretim programı çerçevesinde belirlemiştir. Araştırma neticesinde elde ettiği bulgulardan yola çıkarak doğal afetler konusuna ait içeriklerin yeterli düzeyde olmadığını ve özellikle de 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında doğal afetlerle ilgili yer alan kavramı sarmal düzeyde yansıtılmadığını ve ciddi anlamda kopukluklar olduğunu tespit etmiştir.

Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) yapmış oldukları çalışmada, yenilenmiş olan sosyal bilgiler ders kitaplarının afet eğitimi ve afet bilinci açısından incelemeler yaptıkları görülmüştür. Yaptıkları incelemede 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında kullanılan 4. ve 7. sınıflar arasında kullanılmakta olan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan bazı kavramların afet bilinci ve afet eğitimi açısından ne düzeyde olduklarını araştırmışlardır. Bu çalışmada kullanmış oldukları yöntemin ithal yaklaşımlardan biri olan doküman incelemesi yöntemi olduğu görülmüştür. Çalışmadan elde ettikleri bulgularda ise; ders kitaplarında afetler ile ilgili birçok görsel, metin ifadelerine yer verildiği, ders kitaplarının yer verdikleri bu görsel ve metin ifadeleri ile birlikte öğrencilerde afet bilinci ve farkındalığının oluşturulması amaçlandığını gözlemlemişlerdir. Bununla birlikte ders kitaplarında yer alan afetlerle ilgili kavramların daha çok 4. 5. ve 6. sınıf düzeylerinde insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında yer aldığını, fakat 7.sınıf kitaplarında ise afetler ile ilgili kavramların küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer aldığını tespit etmişlerdir. Ders kitapları incelemelerinde genellikle ülkemizde ve dünyada sık görülen afet türlerine yer verildiğini Özellikle de deprem afeti ne dikkat çekildiğini gözlemlemişlerdir.

BÖLÜM III

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler 5. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında ve yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programında (2018) afet konusuna yönelik ders kitapları içerisindeki ifadelerin ve görsellerin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu yöntem araştırılması amaçlanan olgu ve olaylar ile ilgili bize araştırmacıya bilgi veren yazılı ve görsel materyallerin incelemesini kapsar. Bu şekilde araştırmacı elde etmek istediği veriyi gözlem ve görüşme yapmadan elde edebilme imkânı bulur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman inceleme, araştırma neticesinde belirlenen kaynakların toplanması ve toplanan bu kaynakların incelenmesidir. Ayrıca bu yöntem kaynak toplama ve incelenmesi açısından önem oluşturur (Ekiz, 2003).

3.2. Araştırmanın Veri Kaynakları

Çalışmanın örneklemini için seçilen ölçüt tablo 1’de yer alan 2021-2022 eğitim öğretim yılında kullanılmakta olan 5. 6. ve 7. verilen sosyal bilgiler ders kitapları ve yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programı (2018) olarak belirlenmiştir.

Tablo 1: Sınıflara göre seçilen sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin bulgular

Ders kitabı	Yayıncı kuruluş	Yazarlar
5. sınıf	MEB	Ömer Faruk Evirgen Jülide Özkan Suna Öztürk
6.sınıf	MEB	Cengiz Yıldırım Fatih Kaplan Hayriye Kuru Mukaddes Yılmaz
7. sınıf	MEB	Gökhan Gültekin Murat Akpınar Mustafa Nohutçu Pınar Özerdoğan Seher Aygün

Tablo 1’de görüldüğü üzere 5. 6. ve 7. sınıflarda 2021-2022 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan MEB yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal bilgiler ders kitapları kaynak kitaplar olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda doküman incelemesi yapılarak bulgulara ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2.3 Verilerin Toplanması ve Veri analizi

Araştırmanın verileri toplanırken 2021-2022 eğitim öğretim yılında MEB tarafından kullanılmakta MEB yayınları tarafından bastırılmış olan 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları kullanılmıştır.

Araştırmada, toplanan veriler, betimsel analiz tekniğine dayalı olarak analiz edilmiştir. Dokümanların analizinde kullanılan betimsel analizin amacı, elde edilen bulguların düzenlenerek bu bulguları, yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek 2006).

BÖLÜM IV

IV. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırmada incelenmiş olan 5. 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konularına ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1.1 5. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilişkin bulgular

Tablo 2. 5. Sınıf öğretim programında afet konularına ilişkin bulgular

Sınıf	Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Sayfa
5.sınıf	İnsanlar Yerler ve Çevreler	SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	17- 18

Tablo 2 incelendiğinde afet konusuna yönelik 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içerisinde, afet konusuna ilişkin bulguların insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde afetler ve çevre sorunları ünitesi ile doğal afetlerin yaşamımıza etkisi kazanımları içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

4.1.2. 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilişkin bulgular

Tablo 3. 6. Sınıf öğretim programında afet konularına ilişkin bulgular

Sınıf	Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Sayfa
6.sınıf	İnsanlar Yerler ve Çevreler	SB.6.3.4.- Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. (İnsanların yaşantılarına dair bilgi ve verilerden hareketle Akdeniz iklimi, kutup iklimi, muson iklimi ve ekvatorial iklim üzerine çıkarımda bulunulur.)	21

Tablo 3 incelendiğinde afet konusuna yönelik 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içerisinde, afet konusuna ilişkin bulguların “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını

içerisinde “yaşadığımız yer” ünitesi ve insanların yaşantılarına dair bilgi ve verilerden hareketle Akdeniz iklimi, kutup iklimi, muson iklimi ve ekvatorial iklim üzerine çıkarımda bulunulur kazanımları içerisinde yer veriliği görülmüştür.

4.1.3. 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilişkin bulgular

Tablo 4. 7. Sınıf öğretim programında afet konularına ilişkin bulgular

Sınıf	Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Sayfa
7.sınıf	İnsanlar Yerler ve Çevreler	SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.7.3.2. Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar .	23- 24
7.sınıf	Küresel Bağlantılar	SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir. (Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.)	25

Tablo 4 incelendiğinde afet konusuna yönelik 7. sınıf sosyal bilgiler dersi programı içerisinde, afet konusuna ilişkin bulguların insanlar yerler ve çevreler ve küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer verildiği görülmüştür. 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programları incelemesi kapsamında afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin doğduğu yer mi, doyduğu yer mi ve küresel sorunlara çözüm üretiyorum ünitesi içerisinde yer aldığı, daha çok örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur, örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır, arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir, küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır kazanımları içerisinde yer aldığı görülmektedir.

4.1.4. 5. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı alt boyutuna ilişkin bulgular

Bu bölümde 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet konularına ilişkin bulgular AFAD (2021) raporunda yer alan afet türleri ve 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan afet türleri ve sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görseller çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo 5. AFAD (2021) da yer alan afet türlerine göre 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki afet türlerinin frekans değerleri.

AFAD (2021) da yer alan afet türleri	Afet türlerinin sosyal bilgiler ders kitabındaki frekans değerleri (f)
Deprem	28
Göç	14
Heyelan	12
Sel	11
Erozyon	10
Savaş	7
Çığ	6
Orman yangını	5
Buzlanma	4
Hava kirliliği	2
Salgın	2
Aşırı Kar	1
Kuraklık	1
Sis	1
Yıldırım	1
Kaya Düşmesi	0
Volkan	0
Çamur Akıntısı	0
Tsunami	0
Sıcak Dalgası	0
Soğuk Dalgası	0

Dolu	0
Hortum	0
Kasırğa	0
Tayfun	0
Siklon	0
Tornado	0
Tipi	0
Asit Yağmuru	0
Böcek istilası	0
Terör	0
Maden kazaları	0
Biyolojik, Nükleer, Kimyasal Silah kazaları	0
Sanayi Kazaları	0
Ulaşım Kazaları	0

Tablo 5’te AFAD (2021) raporunda yer alan afet türlerine göre 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan afetlere ilişkin f değerlerine yer verilmektedir. Buna göre en çok Deprem (28) afetine yer verilirken onu Göç (14), Heyelan (12), Sel (11), Erozyon (10), Savaş (7), Çığ (6), Orman yangını (5), Buzlanma (4), Hava kirliliği (2), Salgın (2), Aşırı kar (1), Kuraklık (1), Sis (1), Yıldırım (1) izlemektedir. Kaya düşmesi, Volkan, Çamur akıntısı, Tsunami, Sıcak dalgası, Soğuk dalgası, Dolu, Hortum, Kasırğa, Tayfun, Siklon, Tornado, Tipi, Asit yağmuru Böcek istilası, Terör, Maden kazaları, Biyolojik, Nükleer, Kimyasal Silah kazaları, Sanayi kazaları, Ulaşım kazaları gibi afet türlerine ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

5.sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görseller.

AFETLER VE ÇEVRE SORUNLARI

Çevrenizde hangi doğal afetler yaşıyor? Söyleyiniz.

Doğal afetler; can ve mal kaybına neden olan deprem, sel, heyelan, erozyon gibi doğal olaylardır. Bu olaylar çok kısa sürelerde gerçekleşebilen ve başladıktan sonra insanlar tarafından engellenemeyen olaylardır. Ancak önceden alınacak önlemlerle can kayıpları ve oluşabilecek zararlar azaltılabilir.

Aşağıda bazı doğal afetlerle ilgili haberler yer almaktadır. İnceleyiniz.

Yukarıda okuduğunuz haber başlıklarında söz edilen afetlerin bu yerlerde meydana gelmesi sizce bir rastlantı mıdır? Neden? Tartışınız.

Şekil 4. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: doğal afetin tanımı ve doğal afetler ile ilgili bazı haberlere yer verilmiştir.

YAŞADIĞIMIZ YER

Şimdi ülkemizde meydana gelen başlıca afetleri ve afetlerin nerelerde daha sık meydana geldiklerini görelim:

Sel, aşırı yağışlar ve eriyen kar sularının neden olduğu su baskınlarıdır. Yurdumuzun her bölgesinde görülmekle birlikte; şehirleşmenin fazla olduğu Marmara ve yağışın bol olduğu Karadeniz kıyılarında sel afetleri daha sık yaşanmaktadır.

3.40

Heyelan, yağışın fazla olduğu yerlerde, dik yamaçlardan aşağıya doğru toprak örtüsünün kaymasıdır. Bu daha çok eğimli ve ağaçlandırılmamış yamaçlarda görülür. Karadeniz kıyılarında sıkça heyelan meydana gelmektedir. Bunun nedeni burada eğimin ve yağışın fazla olmasının yanında toprağın killi olmasıdır.

3.41

3.42

Çığ, eğimli yamaçlarda tutunamayan kar kütesinin yuvarlanarak büyümesiyle meydana gelir. Eğimin ve kar yağışının fazla olduğu Doğu Anadolu çığların yoğun olarak görüldüğü bir yerdir.

82

Şekil 5. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: sel, heyelan, çığ afetlerinin tanımı yapılmış ve afetlerle ilgili görsellere yer verilmiştir.

3.43

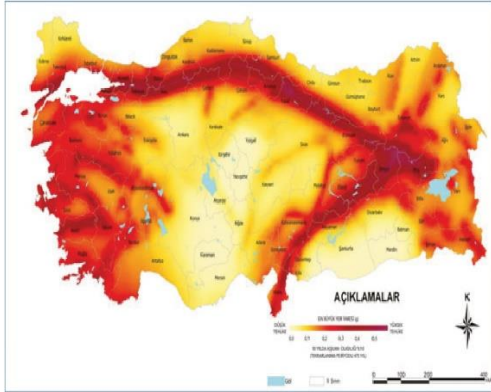
Orman yangınları, yıldırım düşmesi ya da kuru otların yüksek sıcaklık nedeniyle tutuşması bazen de insanların yaptığı hatalar sonucu meydana gelir. Ülkemizde orman yangınları genellikle yaz aylarında Akdeniz ve Ege kıyılarında sıkça görülür. Bunda bu bölgelerde yaz aylarının kurak geçmesi etkili olur.

3.44

Deprem, yer kabuğundaki ani kınlmalar nedeniyle yer yüzeyinde meydana gelen sarsıntılardır. Deprem ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir. Aşağıdaki haritada görüldüğü gibi ülkemizin %96'sı deprem kuşağında yer alır. Bunun bir sonucu olarak ülkemizin hemen hemen her yerinde deprem afeti meydana gelir.

Aşağıdaki haritayı inceleyiniz. Deprem riskinin en fazla ve en az olduğu yerler nerelerdir? Sizin yaşadığınız yerin risk durumu nedir? Söyleyiniz.

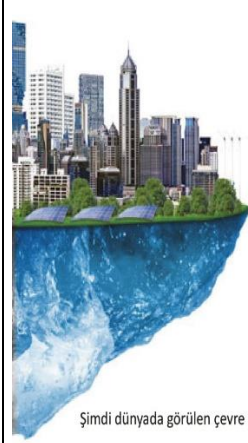
3.45 AFAD, 2018 Türkiye Deprem Tehlike Haritası

Doğal afetlere müdahale için AFAD kurulmuştur. AFAD, "Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı"nın kısaltmasıdır. Görevi afetlere hazırlıklı olmak ve afet sırasında gereken müdahalelerde bulunmaktır. Daha fazla bilgiyi www.afad.gov.tr adresinde bulabilirsiniz.

83

Şekil 6. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: oran yangını ve deprem afetinin tanımı yapılmış ve ilgili görsellere yer verilmiştir.

Şimdi dünyada görülen çevre sorunlarından bazılarını daha yakından öğreneelim.

3.46

Doğal çevrede meydana gelen değişimlerin bazıları doğal yolla gerçekleşirken bazıları da beşerî etkilerle ortaya çıkmaktadır. Bir yer yaşam alanı olarak seçen insanlar o yerdeki doğal kaynakları kullanır. İnsanlar bunu yaparken bazen çevreye zarar verirler, doğal dengeyi bozarlar. Doğal dengenin bozulmasıyla da **çevre sorunları** ortaya çıkar.

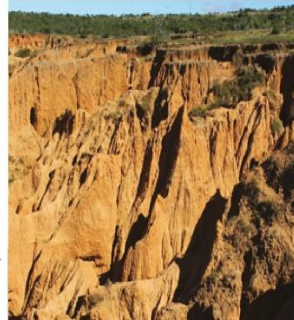

3.47

Zararlı maddelerin suyu bozacak miktarda suya karışmasıyla **su kirliliği** oluşur. Termik santraller, gübreler, kimyasal ilaçlar, sanayi atıkları, toprak erozyonu su kirliliğinin başlıca nedenleridir.

3.48

Erozyon, su veya rüzgâr gibi dış etkenlerle toprak örtüsünün aşındırılarak başka alanlara taşınmasıdır. Bu sırada değerli ve verimli toprak kaybedilir. Ormanların yok edilmesi, aşırı otlatma gibi insan faaliyetleri de erozyonun etkilerini artırır.

3.49

84

Şekil 7. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: çevre sorunları, su, hava kirliliği ve erozyon hakkında bilgi verip ilgili görsellere yer vermiştir.

3.50

Toprak kirliliği, insanlar tarafından toprağın içine ya da üzerine bırakılan ya da başka şekillerde toprağa karışan zararlı maddelerin toprağın niteliğini bozmasıdır. Sulardan toprağa karışan maddeler, hava yoluyla gelen maddeler, tarım alanlarında kullanılan ilaç ve gübrelerden kaynaklanan kimyasal maddeler, çöpler ve atıklar toprak kirliliğine neden olur.

3.51

3.52

Sıra Sizde Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Yaşadığınız yerde en çok görülen afetler:

Nedenleri:

Yaşadığınız yerde görülen çevre sorunları:

Nedenleri:

85

Şekil 8. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: gürültü, toprak kirliliği ve orman alanlarının azalması hakkında bilgi verilip ilgili görsellere yer verilmiştir.

• YAŞADIĞIMIZ YER

AFETLERİN İNSAN ÜZERİNDE ETKİLERİ

3.53

Bir doğal afet sırasında neler yaşarsınız, hangi duyguları hissedersiniz? Söyleyiniz.

Ülkemizde can ve mal kayıplarına yol açan doğal afetler meydana gelir. Deprem, sel, çığ gibi afetleri engellemek mümkün olmasa da gerekli tedbirler alınarak bu afetlerin yıkıcı etkileri azaltılabilir. Bu doğal afetler toplumsal hayatta derin izler bırakır. Aşağıda buna ilişkin haber başlıkları yer almaktadır. Okuyunuz.

HABER

Heyelan tehdidindeki 3 köy taşınacak.

Art arda deprem olunca okullar tatil edildi.
Düzce'nin Gölyaka ilçesinde sabah saatlerinde art arda meydana gelen hafif şiddette 4 depremin ardından okullar tatil edildi.

Heyelanın bozduğu köy yolları onarılıyor.

Sanayi vurgun yedi
Deprem bölgelerindeki fabrikalar zor durumda. İki gündür üretim yapılmıyor.

Rize'de heyelan iki can aldı
Çatak-Van karayolu çığ düşmesi sonucu ulaşım kapandı.

Sıra Sizde Yukarıdaki haberlerde doğal afetler insan yaşamını nasıl etkilemiştir? Yazınız.

86

Şekil 9. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “yaşadığımız yer” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: afetler ile ilgili bazı haberlere yer verilmiştir.

[illegible]

Şekil 10. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: deprem afeti ile ilgili haber ve görsellere yer verilmiştir.

■ YAŞADIĞIMIZ YER

Sıra Sizde Aşağıdaki haberi okuyarak soruları cevaplayınız.

Sel Felaketinin Nedeni Geçmişte Yapılan Hatalar

Mersin'de son yaşanan sel felaketini değerlendiren Belediye Başkanı, dünyanın her yerinde zaman zaman yaşanan ve bazen büyük kayıplara da neden olan selin bir doğal afet olduğunu söyledi. Doğal afetlerin önüne geçmenin mümkün olmadığını, ancak bu afetlerin nedenleri üzerinde durmak gerektiğini belirten Belediye Başkanı, imar planlarından yapılan hatalara işaret etti. Tüm Türkiye'de geçmişten gelen ve zaman zaman sıkıntılar yaşamasına neden olan imar planlarından kaynaklanan bir sorun olduğunu dile getirdi. Belediye Başkanı, "Yağmur suyu için Mersin'de mevcut kuzey-güney istikametindeki tüm dereler rahatlıkla kullanılabilecek durumda ve deniz de bunların son noktası. Oysa ilçeler de dahil ne yapılmış Mersin'de? Dere yatakları imara açılmış. Birinci sorun bu. Toplu yerlerde dere yatağından arsa alan kişiler imarları arsa olduğundan bir inşaatlar maalessi şu anda da devam ediyor. Mersin özelinde önemli nedenlerden birisi dere yataklarının kapatılması." diye konuştu.

Genel Ağ haberi, 16 Şubat 2017 (Düzenlenmiştir.)

1. Haberde hangi afetten bahsedilmektedir?

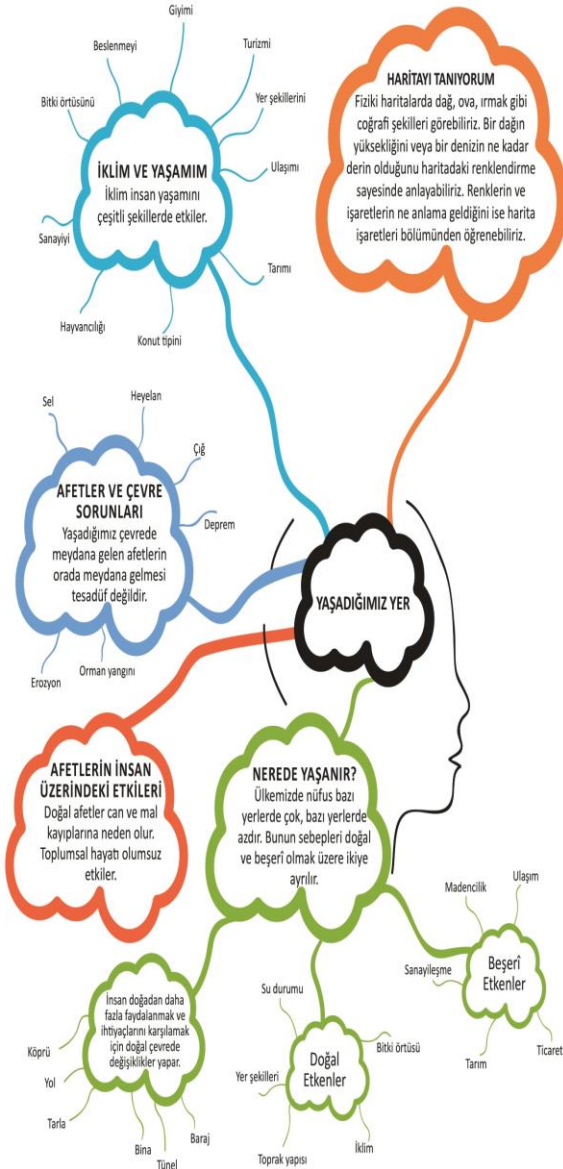
2. Haberde afetin zararlarını arttırdığı belirtilen insan uygulamaları nelerdir?

3. Haberde bahsedilen afet dışında diğer afetlerin etkisini artıran insan uygulamalarını araştırarak aşağıya yazınız.

Deprem

Şekil 11. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: afetler ile ilgili çeşitli kazanım sorularına yer verilmiştir.

NELER ÖĞRENDİK?

Şekil 12. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: afetler ile ilgili anlatılan yerler tekrar edilmiştir.

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğrusa “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () 1. Maki, karasal iklimin bitki örtüsüdür.
- () 2. Çayın yetişmesi için uygun iklim koşulları sadece Doğu Karadeniz kıyılarında vardır.
- () 3. Fiziki haritada akarsu ve göller yeşil renkle gösterilir.
- () 4. Doğal afetlerin oluşumunda o yerin coğrafi özelliklerinin etkisi yoktur.
- () 5. Karadeniz ikliminin etkili olduğu yerlerde her mevsim yağış görülür.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

ova	plato	vadi	dağ	göl	iklim	hava durumu	akarsu
-----	-------	------	-----	-----	-------	-------------	--------

1. çevresine göre daha yüksek olan ve tabandan zirveye kadar yamaçları eğimli olan yeryüzü şeklidir.
2. akarsular tarafından derin yarılmamış, çevresine göre alçakta olan geniş düzlüklerdir.
3. Karalardaki çukurlukta birikmiş durgun sulara.....denir.
4. Akarsular tarafından derin yarılmış, çevresine göre yüksekte olan geniş düzlüklere denir.
5. Yağmur veya kar sularıyla beslenen, belli bir yatak boyunca sürekli veya zaman zaman akan sulara.....denir.
6. akarsuların yatağını (yani aktığı yeri) aşındırarak oluşturduğu yeryüzü şeklidir.
7. Hava olaylarının bir yerde uzun yıllar boyunca gösterdiği ortalama duruma.....denir.

Şekil 13. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: afetler ile ilgili çeşitli kazanım sorularına yer verilmiştir.

C. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Aşağıdaki bilgilerden hangisine fiziki haritalardan ulaşamayız?

- A) Yer şekilleri B) Yükselti değerleri
C) Nüfusun dağılışı D) Akarsu ve göller

2. Bir şehrin göç almasında ve nüfusunun artmasında aşağıdakilerden hangisi etkili değildir?

- A) Sanayinin gelişmiş olması
B) Dağlık ve engebeli olması
C) Turizmin gelişmiş olması
D) Uygun iklim koşullarına sahip olması

3. Haritada numaralanmış alanlarla buralarda görülen afetler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak eşleştirilmiştir?

I	II	III
A) Orman yangını	Deprem	Heyelan
B) Deprem	Orman Yangını	Heyelan
C) Orman Yangını	Heyelan	Deprem
D) Heyelan	Orman Yangını	Deprem

4. Aşağıdaki özelliklerden hangisinde iklimin etkisinden söz edilemez?

- A) Yetiştirilen tarım ürünlerinde
B) Evlerin yapı malzemelerinde
C) Halkın giyim biçiminde
D) Çıkarılan yer altı kaynaklarında

5. I. Barınma için ev yapması

II. Beslenmek için tarım yapması

III. Nehirlerden balık avlanması

IV. Ulaşım için köprü yapması

Verilenlerden hangileri insanların ihtiyaçlarını karşılamak için doğal ortamda yaptıkları değişikliğe örnek gösterilebilir?

- A) I-II-III B) II-III-IV C) I-II-IV D) I-II-III-IV

6. Bitki örtüsünün az, eğimin fazla olduğu yamaçlarda aşırı kar yağışı aşağıdaki doğal afetlerden hangisine neden olabilir?

- A) Çığ
B) Deprem
C) Fırtına
D) Heyelan

7. Türkiye'deki yer şekilleri düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisinin fiziki haritada kahverengi ile gösterilebileceği söylenebilir?

- A) Ege Denizi
B) Erciyes Dağı
C) Bafra Ovası
D) Kızılırmak Nehri

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Ülkemizde kaç tip iklim etkilidir ve özellikleri nelerdir?

2. Yaşadığınız yerde iklimin neleri etkilediğini birer örnek vererek açıklayınız.

3. Fiziki haritalarda renkleri neyi ifade eder?

4. Çevre sorunlarının oluşumunda insanın etkisine örnekler veriniz.

Şekil 14. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerin “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı içerisinde “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konu alanları içerisinde yer alan bu görselde: afetler ile ilgili çeşitli kazanım sorularına yer verilmiştir.

4.1.5. 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı alt boyutuna ilişkin bulgular

Bu bölümde 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet konularına ilişkin bulgular AFAD (2021) raporunda yer alan afet türleri ve 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan afet türleri ve sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görseller çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo 6. AFAD (2021) da yer alan afet türlerine göre 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki afet türlerinin frekans değerleri.

AFAD (2021) da yer alan afet türleri	Afet türlerinin sosyal bilgiler ders kitabındaki frekans değerleri (f)
Erozyon	5
Göç	5
Deprem	3
Hava kirliliği	3
Kuraklık	2
Asit Yağmuru	1
Dolu	1
Heyelan	1
Orman yangını	1
Terör	1
Volkan	1
Aşırı Kar	0
Sel	0
Sis	0
Yıldırım	0
Kaya Düşmesi	0
Erozyon	0
Çamur Akıntısı	0
Tsunami	0
Sıcak Dalgası	0

Soğuk Dalgası	0
Savaş	0
Hortum	0
Kasırğa	0
Tayfun	0
Siklon	0
Tornado	0
Tipi	0
Buzlanma	0
Böcek istilası	0
Salgın	0
Maden kazaları	0
Biyolojik, Nükleer, Kimyasal Silah kazaları	0
Sanayi Kazaları	0
Ulaşım Kazaları	0

Tablo 5’te AFAD (2021) raporunda yer alan afet türlerine göre 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan afetlere ilişkin f değerlerine yer verilmektedir. Buna göre en çok Erozyon (5) ve Göç (5) afetlerine yer verilirken onları Deprem (3), Hava kirliliği (3), Kuraklık (2), Asit yağmuru (1), Dolu (1), Heyelan (1), Orman yangını (1), Terör (1), Volkan (1) izlemektedir. Aşırı kar, Sel, Sis, Yıldırım, Kaya düşmesi, Erozyon, Çamur akıntısı, Tsunami, Sıcak dalgası, Savaş, Hortum, Kasırğa, Tayfun, Siklon, Tornado, Tipi, Buzlanma, Böcek istilası, Salgın, Maden kazaları, Biyolojik, Nükleer, Kimyasal Silah kazaları, Sanayi kazaları, Ulaşım kazaları gibi afet türlerine ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afetler ili ilgili görseller.

YERYÜZÜNDE YAŞAM

Muson İklimi

“Benim adım Ravi. Asya kıtasının güneyinde yer alan Hindistan’da yaşamaktayım. Burada yazları bol yağışlar görülürken kışları yağışlar oldukça azalır. Yaz mevsiminde etkili olan aşırı yağışlar bölgemiz- de sellere neden olmaktadır. Tarım alanları ve evler sel suları altında kalmaktadır. Bu durum hayatımızı oldukça zorlaştırmaktadır. Burada yetiştirilen pirinç sofralarımızın en çok tüketilen yiyeceğidir.”

3.33: Muson İkliminin Hâkim Olduğu Yerleşim Yeri

Cevaplayalım

Görsellerden yola çıkarak bu bölgelerde yaşayan insanların hayatlarına Muson ikliminin etkileri neler olabilir? Tartışınız.

3.34: Muson İkliminin Hâkim Olduğu Yerleşim Yeri

Şekil 15. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını içerisinde “Yaşadığımız yer” konu alanında yer alan bu görsel: çevremizde özellikle Asya kıtasının belirli bölgelerinde etkili olan şiddetli yağmurların neden olduğu bir taşkına ilişkin görsele yer verildiği görülmektedir.

4.1. 7. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı alt boyutuna ilişkin bulgular

Bu bölümde 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afet konularına ilişkin bulgular AFAD (2021) raporunda yer alan afet türleri ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan afet türleri ve sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görseller çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo7. AFAD (2021) da yer alan afet türlerine göre 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki afet türlerinin frekans değerleri.

AFAD (2021) da yer alan afet türleri	Afet türlerinin sosyal bilgiler ders kitabındaki frekans değerleri (f)
Deprem	15
Terör	14
Kuraklık	9
Göç	7
Savaş	5
Hava Kirliliği	4
Hortum	4
Çığ	3
Kasırga	3
Salgın	3
Erozyon	2
Sel	2
Heyelan	1
Kaya Düşmesi	0
Volkan	0
Çamur Akıntısı	0
Tsunami	0
Sıcak Dalgası	0
Soğuk Dalgası	0
Dolu	0
Yıldırım	0

Tayfun	0
Siklon	0
Tornado	0
Tipi	0
Aşırı Kar	0
Asit Yağmuru	0
Sis	0
Buzlanma	0
Orman yangını	0
Maden kazaları	0
Biyolojik, Nükleer, Kimyasal Silah kazaları	0
Sanayi Kazaları	0
Ulaşım Kazaları	0

Tablo 5’te AFAD (2021) raporunda yer alan afet türlerine göre 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan afetlere ilişkin f değerlerine yer verilmektedir. Buna göre en çok Deprem (15) afetine yer verilirken onu ise Terör (14), Kuraklık (9), Göç (7), Savaş (5), Hava kirliliği (4), Hortum (4), Çığ (3), Kasırga (3), Salgın (3), Erozyon (2), Sel (2), Heyelan (1) izlemektedir. Kaya düşmesi, Volkan, Çamur akıntısı, Tsunami, Sıcak dalgası, Soğuk dalgası, Dolu, Yıldırım, Tayfun, Siklon, Tornado, Tipi, Aşırı kar, Asit yağmuru, Sis, Buzlanma, Orman yangını, Maden kazaları, Biyolojik, Nükleer, Kimyasal Silah kazaları, Sanayi kazaları, Ulaşım kazaları gibi afet türlerine ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

7.sınıf sosyal bilgiler dersi ders kitabında afet konusuna ilişkin görseller.

3. ÜNİTE

3. DOĞDUĞUN YER Mİ, DOYDUĞUN YER Mİ?

Hazırlık Çalışmaları

■ İnsanların göç etmelerinin sebepleri neler olabilir? Söyleyiniz.

OKUMA PARÇASI

Bireysel veya toplumsal bir hareket olan göç, türkülerimizde ve ağıtlarımızda yer almıştır. İnsanımız göç hikâyelerini ve arkada kalanların özlemini gurbet türkülerine yansıtmışlardır. Genellikle doğup büyüdüğü, özlemini çektiği yerleri "sıla" kelimesi ile ifade etmişlerdir.

Türkülerimizden söz edince ilk akla gelen gurbet türküleridir. Örneğin Erzincan'a bağlı bir yerleşim yeri olan Eğin (Kemaliye) dışarıya çok göç vermiştir. Bu durum geride kalanların söyledikleri hasret dolu türkülerine yansımıştır. Eğin türkülerinde gurbetin sembolü İstanbul'dur. Almanya'ya iş göçünün başlamasıyla yerini Almanya konulu türküler bırakır.

Tez gel ağam ömrüm geçiyor,
Tez gel ağam eğlenmeyesin,
Ecel şerbetini yarın içiyor,
İlde güzel çoktur evlenmeyesin,

"Yokluk Beni Mecbur Etti", "Gine Gurbet Çekti Beni Gurbet Ellere", "Ah İstanbul Sen Bir Han mısın?" "Ağlama Gözlerim Mevla'm Kerimdir", "Yârim İstanbul'u Mesken mi Tuttun?" göç ve gurbet konulu türkülerimizden bazılarıdır. (Feyzan Göher Vural'ın "Türk Kültürünün Aynası: Türküler" adlı makalesinden düzenlenmiştir.)

Göç insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan bir olgudur. Bireylerin veya toplumların doğal, ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bir yerden başka bir yere gitmesine göç denir. Aşağıdaki göç haritasını inceleyiniz.

Harita 3.2: Göç Haritası (TÜİK-2017, En Çok Göç Alan ve Göç Veren Sekiz İl)

Göç veren illerimizin ortak özellikleri neler olabilir? Söyleyiniz.

112

Şekil 16. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını içerisinde “Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?” ünitesi altında yer alan bu görselde: göç veren iller gösterilmiştir.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ülkemizde iç göçün yönü doğudan batıya, iç kesimlerden kıyı kesimlerine doğru olmaktadır. Göç çeşitlerini ve nedenlerini aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Oluşum Nedenlere Göre	Gönüllü Göç	İnsanların bulundukları yeri kendi iradeleri ile terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Zorunlu Göç	İnsanların bulundukları yeri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir. Mülteci göçleri buna örnektir.	Savaş, terör, doğal afet, mülteci ...
Süresine Göre	Sürekli Göç	İnsanların çeşitli nedenlerle bulundukları yeri sürekli terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Geçici Göç	İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir. Bu göç türü mevsimlik göç olarak adlandırılır.	Dinlenme ihtiyacı, otlak bulma, tarım işçiliği ...
Mesafesine Göre	İç Göç	Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Dış Göç	Ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları, ...
Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre	Kırdan Kente	Ülke sınırları içerisinde, kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente doğru yapılan göçlerdir.	Şehirlerin çekiciliği, eğitim, iş, sağlık olanakları, şehirlerin iticiliği ...
	Kentten Kıra		
	Kırdan Kıra		
	Kentten Kente		

Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin çalışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden kendi ülkesinden başka bir ülkeye yerleşmesine beyin göçü denir. Türkiye beyin göçü veren değil beyin göçü alan bir ülke olabilmek için çeşitli çalışmalar yapıyor.

113

Şekil 17. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını içerisinde “Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?” ünitesi altında yer alan bu görselde: zorunlu göçler içerisinde afetlerden dolayı oluşan göçlere değinilmiştir.

3. ÜNİTE

Aşağıdaki görselleri ve ifadeleri inceleyiniz. Altlarındaki boşluğa göç edilme sebebini yazınız. Siz de bir göç nedeni yazarak 115'inci sayfadaki görsel boşluğuna ilgili bir görsel ekleyiniz.

Ben Yunus, 2011'de Van depremini ailemle yaşadım. Depremden sonra evimiz zarar gördüğü için yaşadığımız şehirden ayrılmak zorunda kaldık.

Ben Ayşe, Tuz Gölü civarında yaşıyorduk. Kuraklık nedeniyle tarlalarımızdan yeterli verim elde edemeyince göç ettik.

Ben Rize'de yaşıyorum adım Hüseyin. Şiddetli yağıştan sonra meydana gelen heyelan çay bahçelerimize zarar verdi. Bu yüzden üretim yapamadık ve göç etmek zorunda kaldık.

Ben Konya Karapınar'da yaşayan Zeynep. Yaşadığım yerde rüzgâr erozyonu oldukça fazladır. Zamanla topraktan istediğimiz verimi alamadığımız için taşınmak zorunda kaldık.

Ben Göktuğ bu sene üniversiteyi kazanarak Ankara'ya yerleştim.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ben Fadime, babamın tedavi görmesi amacıyla yaşadığımız köyden şehre taşınmak zorunda kaldık.

Ben Onur, babam öğretmen. Babam başka bir şehirdeki okulda çalışmak istediği için yaşadığımız şehirden ayrıldık.

Ben Yusuf, Babam Zonguldak'ta kömür madeninde çalışmaya başladı. Biz de bu yüzden Zonguldak'a yerleştik.

Ben Suriyeli Mübarek, ülkemizdeki iç savaş yüzünden Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldık.

Ben Azize, anneannemin anlattığına göre geçmişte Selanik'te yaşıyorlarmış. 1930 yılında ailesiyle Selanik'ten Bursa'ya göç etmişler.

Makas kullanırken dikkatli olun!

Görsel 3.11

114

115

Şekil 18. Afet konusu kapsamında 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını içerisinde “Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?” ünitesi altında yer alan bu görselde: zorunlu göç içerisinde yer alan afetlerden dolayı oluşan göçler ile ilgili deprem afetinden dolayı oluşan göç ile ilgili etkinlik yapılaşmıştır.

Şekil 19. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını içerisinde “Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?” ünitesi altında yer alan bu görselde: göç ile ilgili etkinliğe yer verilmiştir.

3. ÜNİTE

Aile büyüklerinizden bugün yaşadığınız şehre nereden ve hangi sebeple geldiğinizi öğrenerek verilen boşluğa yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aşağıda örnek göç olayları verilmiştir. Bu olayların hangi göç çeşidi içinde yer aldığını işaretleyiniz. (Bir satırda birden fazla madde işaretleyebilirsiniz.)

Göç Sebebi	Mevsimlik Göç	Beyin Göçü	Mülteci Göçü	İç Göç	Dış Göç
Arda'nın ailesi Giresun'a fındık toplamaya gitmiştir.					
Doktor Selin, tıp alanında çalışmalar yapmak için Amerika'ya gitmiştir.					
Hüseyin, ülkesindeki karışıklardan dolayı ailesiyle başka ülkeye gitmiştir.					
Aşçılık yapan Mehmet, Antalya'ya otelde çalışmak için gitmiştir.					
Teknisyen İbrahim, otomotiv sanayisinde çalışmak için İzmir'e göç etmiştir.					
Tezgahtar Ayça, Almanya'da market işleten abisinin yanına çalışmak için gitmiştir.					

Göçün çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçları vardır. Bu sonuçlar göç alan yerleri, göçe aktif olarak katılan bireyleri ve göç veren yerleri farklı biçimlerde etkiler. Göç alan yerlerde etkisi yerleşim alanlarının büyümesi ile düzenli ya da düzensiz bir kentleşme meydana gelmesidir. Özellikle düzensiz kentleşme, gecekondulaşma altyapı yetersizliği, çevre kirliliği ve trafik sorunları gibi olumsuzlukları ortaya çıkarabilir. Eğitim, sağlık ve belediyeceilik hizmetlerinde yetersizlikler görülebilir. Göçle ilgili olarak hızlı nüfus artışı yaşanan kentlerde işsizlik sorununa rastlanabilir.

Göç veren yerlerde insan gücü kaybı, kırsal alanların yaş ortalamasının yükselmesine üretimin düşmesine neden olabilir. Göç eden insanlar sadece bir mekân değil, aynı zamanda toplumsal bir çevre değişikliği de yaşamaktadır. Örneğin tarımsal faaliyette bulunan bir çiftçi, göç ettikten sonra makine başında çalışan bir işçi olabilir.

116

Şekil 20. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını içerisinde “Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?” ünitesi altında yer alan bu görselde: göç ile ilgili etkinliğe yer verilmiştir.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Aşağıdaki görselleri inceleyerek verilen boşluklara görsellerde tespit ettiğiniz göç sonrası oluşan sorunları yazınız.

Çevre kirliliği yaşanır.

Sağlık sektöründe sorunlar görülür.

Görsel 3.12

Yukarıdaki fotoğraflardan çıkardığınız sonuçlardan hareketle göçün sosyal, çevresel ve ekonomik sonuçlarını aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

GÖÇÜN SONUÇLARI

SOSYAL SONUÇLARI

ÇEVRESEL SONUÇLARI

EKONOMİK SONUÇLARI

117

Şekil 21. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanını içerisinde “Doğduğun yer mi, doyduğun yer mi?” ünitesi altında yer alan bu görselde: göç ile ilgili etkinliğe yer verilmiştir.

4. KÜRESEL SORUNLARA ÇÖZÜM ÜRETİYORUM

Hazırlık Çalışmaları

- Dünyayı etkileyen sorunların neler olduğunu ve bu sorunların hayatımıza etkilerini tartışınız.

Görsel 7.15

Dünyamızın oluşumundan insanların tarih sahnesine çıkışına kadar olan süreçte dünyanın coğrafi özellikleri birkaç defa değişmiştir. Belirli dönemlerde dünyamızın doğal dengesinin bozulmasına bağlı olarak bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Dünya üzerinde insan yaşamını etkileyen birtakım sorunlar yaşanmıştır. Tüm insanlığı ilgilendiren bu sorunlara küresel sorun denilmektedir.

Küresel Isınma

Atmosfere salınan gazların neden olduğu düşünülen sera etkisinin sonucunda karada, denizde ve havada ölçülen ortalama sıcaklıklarda görülen artıştır. Dünyadaki binlerce bitki ve hayvan türünün yok olmasına neden olan, insan yaşamını etkileyen, aşırı sıcaklık ve kuraklaşma gibi diğer meteorolojik afetlerin artması- na sebep olan bir oluşumdur.

Görsel 7.16

İklim Değişikliği

Küresel ölçekte karşılaşılan en büyük sorunlardan biridir. Fosil yakıtların kullanılmaya başlanması, arazi kullanımının değişmesi, ormansızlaşma ve sanayi süreçleri sonucunda ortaya çıkmıştır.

Atmosferde biriken sera gazları, atmosferin kimyasal özelliklerini etkilemektedir. Uzun vadede ise sera etkisi nedeniyle küresel ısınmaya ve sonuç olarak iklim değişikliğine neden olmaktadır.

232

Şekil 22. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi altında yer alan bu görselde: dünyayı etkileyen küresel afetlerden; küresel ısınma ve iklim değişimine yer verilmiştir.

SEL

Bir bölgede toprağı belirli bir süre için tamamen veya kısmen su altında bırakan ani, büyük ve düzensiz su akıntılarına verilen isimdir. Akarsu, deniz ve göl gibi büyük su kütleleri kimi zaman fazlasıyla suyla yüklenir bunun sonucunda taşarak yatağından çıkar ve “sel” adı verilen bir doğal felakete neden olur.

ÇİĞ

Çiğ genellikle bitki örtüsü olmayan engebeli, dağlık ve eğimli arazilerde vadi yamaçlarında tabakalar hâlinde birikmiş olan kar kütesinin iç veya dış kuvvetlerin etkisi ile başlayan bir ilk hareket sonucu yamaçtan aşağıya doğru hızla kayması olarak tanımlanır.

KURAKLIK

Bir bölgede nem miktarının geçici denge- gesizliğinden kaynaklanan su kıtlığı kuraklık olarak tanımlanabilir. Doğal bir iklim olayı olan kuraklık herhangi bir zamanda ve yerde meydana gelebilir. Genellikle yavaş gelişir ve sıklıkla uzun bir dönemi kapsar. Kurak iklimlerin hüküm sürdüğü yerlerdeki hayvanlar ve bitkiler nem eksikliğinden ve yüksek değişkenlikteki yağıştan dolayı olumsuz etkilenirler. Kuraklık tespit edilmesi en zor felaketlerdendir.

Görsel 7.17

HORTUM

Dünya üzerinde çok çeşitli hava olayları olmaktadır. Bu hava olaylarından bazıları oluştuğunda doğal afet durumuna gelebilen olaylardır. Hortum da bu doğal afetlerden birisidir. Hortum oluştuğunda gücü sayesinde çevreye zarar verir.

233

Şekil 23. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi altında yer alan bu görselde: sel, çığ, kuraklık, hortum afetleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

7. ÜNİTE

DEPREM

Yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimin dalgalar hâlinde yayılarak yeryüzünü sarsma olayıdır. Yer katmanlarında oluşan şok dalgalarının sebep olduğu doğa olayına deprem denir. Depremler can ve mal kaybına neden olabilir. Depremin nasıl oluştuğunu ve deprem ile ilgili diğer konuları inceleyen bilim dalına "sismoloji" denir.

TERÖRİZM

Topluma korku salma, insanları korkutma, yıldırma eylemlerinin tümü terörizm olarak adlandırılır. Yüzyıllardan beri toplumlar ve devletler için en büyük tehlikelerden birisi olmuştur. Devletler terörizm ile mücadele etmek için çeşitli yollara başvurmuş ve her türlü tedbiri alma yoluna gitmişlerdir. Terörizm ile mücadele uluslararası iş birliği gerektirmektedir. Terör faaliyetleri tüm dünyada can ve mal kaybına neden olmuştur.

AÇLIK

Açlık ve yoksulluk sorunu kırsal yörelerde daha yoğun olarak gözlemlenen bir sorundur. Dünyada açlık sorununun giderek derinleşmesinin ve bu konudaki endişelerin artmasının en önemli nedenleri küresel iklim değişikliğine bağlı olarak artan kuraklık ve bölgesel anlaşmazlıklardan doğan çatışmalardır.

GÖÇ

Dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir yerden başka bir yere yerleşmek suretiyle yaptıkları zorunlu coğrafi yer değiştirme hareketidir.

234

Görsel 7.18

Şekil 24. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum?” ünitesi altında yer alan bu görselde: deprem, terörizm, açlık, göç afet ve sorunları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

KÜRESEL BAĞLANTILAR

Aşağıda verilen görselleri inceleyiniz. Görsellerin hangi küresel sorunlara çözüm önerileri sunduğunu boşluklara yazınız.

Görsel 7.19

OKUMA PARÇASI

İklim Değişikliği Türkiye'yi Nasıl Değiştirecek?

Türkiye, küresel ısınmaya bağlı olarak görülebilecek bir iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden birisidir. Üç tarafından denizlerle çevrili olması, dağların uzanış yönü gibi özellikleri nedeniyle, Türkiye'nin farklı yöreleri iklim değişikliğinden farklı biçimde ve değişik boyutlarda etkilenecektir.

Kurak ve yarı kurak alanlarındaki su kaynakları özellikle kentlerdeki su kaynaklarının durumu, sorunlara yenilerini ekleyecek ve içme amaçlı su ihtiyacı daha da artacaktır. Kuraklığa neden olan şartların devam etmesi hâlinde, gelecek yıllarda suyla ilgili daha büyük sıkıntılar meydana gelebilecektir.

Görsel 7.20

Türkiye'nin özellikle çölleşme tehlikesi bulunan kesimlerinin tarım, ormancılık ve su kaynakları açısından olumsuz etkilenecektir. Araştırmacılara göre, iklim kuşakları yer kürenin jeolojik geçmişinde olduğu gibi, ekvator dan kutuplara doğru yüzlerce kilometre kayabilececek, bunun sonucunda Türkiye, bugün Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da hâkim olan sıcak ve kurak iklim kuşağının etkisine girebilecektir. (www.isu.gov.tr/genel/ag/adresinden/düzenlenmiştir.)

235

Şekil 25. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi altında yer alan bu görselde: küresel çevre sorunları ve afetler hakkında etkinliğe yer verilmiştir.

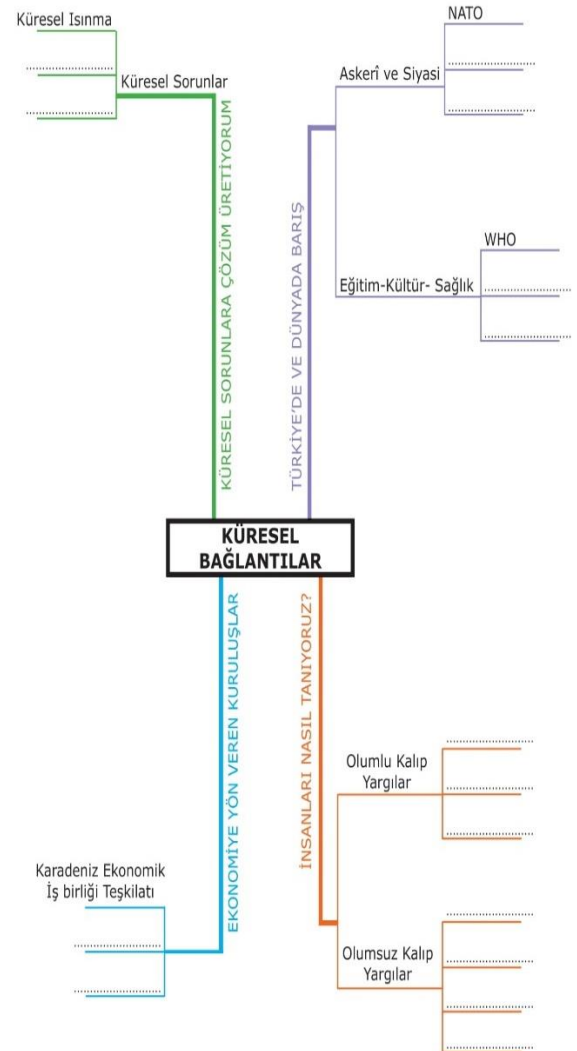
Sınıfta arkadaşlarınızla gruplar oluşturunuz. Aşağıda verilen küresel sorunlardan birini seçerek bu küresel sorunun çözümüne yönelik geliştirdiğiniz çözüm önerilerinizi aşağıya yazınız.

(Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör, göç)

[illegible]

KÜRESEL BAĞLANTILAR

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

Şekil 26. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi altında yer alan bu görselde: küresel çevre sorunları ve afetler hakkında etkinliğe yer verilmiştir.

Şekil 27. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi altında yer alan bu görselde: küresel çevre sorunları hakkında etkinliğe yer verilmiştir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Sanayileşmiş ülkeler atmosfere çok miktarda sera gazı salar.

() 2. Kalıp yargılar zaman içerisinde ön yargılara dönüşerek toplum içerisinde ayrımcılığa neden olur.

() 3. Uluslararası kuruluşların devletlere emir verme ve uygulamaları denetleme yetkileri vardır.

() 4. İnsanlar, kişisel özellikleri ile değil ait oldukları grubun özellikleri nedeniyle kalıp yargıların hedefi olur.

() 5. Avrupa Konseyinin amaçlarından bazıları insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumaktır.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri uygun olarak doldurunuz.

(iklim değişikliği, ön yargı, ayrımcılık, Tiflis, Avrupa Konseyi, kalıp yargı, Türk Konseyi, İstanbul, küresel ısınma)

1. Dünya üzerinde kara ve denizlerde oluşan sıcaklık artışına denilmektedir.

2. Türk dünyasının tarihi ve kültürel birikimlerinden en geniş şekilde yararlanmak, Türk dili konuşan ülkeler arasında çok taraflı iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulan örgüt

3. insanları özelliklerine göre kategorize etme eğilimlerinin neden olduğu bir algılama ve davranış biçimidir

4. bir gruba veya grubun üyelerine karşı beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir.

5. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı "KEİ" nin merkezi

238

Şekil 28. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi altında yer alan bu görselde: küresel çevre sorunları ve afetler hakkında etkinliğe yer verilmiştir.

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Türkiye, dış ekonomik ilişkiler hedefi doğrultusunda birçok bölgesel iş birliği girişimine kurucu ve öncü üye olarak katılmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu kuruluşların içerisinde yer almanın ülkemiz açısından faydalarından biri değildir?

A) Bu tür bölgesel iş birliğinin ülkemize ekonomik katkıları vardır.

B) Ülkemize sosyal ve kültürel açıdan faydaları olmaktadır.

C) Yeni pazarlara açılmamızı kolaylaştırmaktadır.

D) Bütün ham madde ihtiyaçlarımızı dışarıdan karşılar hâle getirmektedir.

2. Atmosferde biriken sera gazları atmosferin kimyasal özelliklerini etkilemektedir. Uzun vadede ise sera etkisi nedeniyle küresel ısınmaya ve sonuç olarak iklim değişikliğine neden olmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi iklim değişikliklerini ortaya çıkaran sebeplerden biridir?

A) Arazilerin doğru kullanımı.

B) Yeni ormanların oluşturulması.

C) Fosil yakıtların kullanılmaya başlanması.

D) Yok olmakta olan hayvan türlerinin koruma altına alınması.

3. Aşağıdaki durumlardan hangisinde kalıp yargıya yönelik bir tutum vardır?

A) Gül'ün kırsal kesimden gelen yeni komşularına mesafeli davranması

B) Aylin 'in sınıfa yeni gelen bir öğrenciyi arkadaş grubuna almak istememesi

C) Nevin'in gördüğü bütün sarışınların Alman olduğunu düşünmesi

D) Mesut'un tuttuğu takımın bu sene kesin şampiyon olacağını düşünmesi

4. Dünyadaki gıda ve tarımla ilgili çalışmaları organize edip geliştirerek gıda güvenliğini sağlamayı amaç edinen kuruluş aşağıdakilerden hangisidir?

A) Avrupa Ve Akdeniz Bitki Sağlığını Koruma Örgütü (EPPO)

B) Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

C) Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

D) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

Aşağıdaki soruların cevaplarını verilen boşluğa yazınız.

"Son ağaç kesildiğinde, son nehir kurduğunda, son balık tutulduğunda paranın yenilemeyeceğini göreceksiniz."

Yukarıdaki Kızılderili atasözünde küresel sorunların hangi yönüne değinilmiştir?

.....
.....
.....
.....

239

Şekil 29. Afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine 6. sınıf ders kitabı incelendiğinde, afetlere ilişkin görsel ve ifadelerine “Küresel bağlantılar” öğrenme alanını içerisinde “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi altında yer alan bu görselde: küresel çevre sorunları ve afetler hakkında etkinliğe yer verilmiştir.

BÖLÜM V

I. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

2021-2022 eğitim öğretim yılında okutulan 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının afet konusu çerçevesinde incelenmesinin amaçlandığı çalışmada yapılan araştırmalar sonucunda afet konusu ile ilgili her sınıf düzeyindeki sosyal bilgiler ders kitaplarında farklı sonuçlar çıkmıştır.

5. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında afet konusuna ilişkin sonuçlar

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı afet konusu kapsamında incelendiğinde “insanlar yerler ve çevreler” öğrenme alanı içinde yer alan “afetler ve çevre sorunları” ünitesinde bulunan “doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar kazanımı” olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabında afet bilinci ve eğitimi konusu içerisinde yer alan metinler incelendiğinde afetler ve çevre sorunları başlığı altında “çevrenizde hangi doğal afetler yaşıyor” etkinliği içerisinde doğal afetin tanımı yapılmış; deprem, sel, heyelan, erozyon gibi doğal afetlerden bahsedilmiştir. Bu doğal afetlerden bahsedilirken çeşitli haber başlıklarına yer verilmiştir. “Yaşadığımız yer” başlığı altında sel heyelan, çığ, orman yangını, deprem, hava kirliliği, su kirliliği, erozyon, gürültü kirliliği, toprak kirliliği, kuraklaşma tanımları yapılmış ve bu afetler ilgili bilinç kazandırılmaya çalışılmıştır. “Sıra Sizde” etkinliği içerisinde öğrencilere “Yaşadığınız yerde en çok görülen afetler ve Yaşadığınız yerde görülen çevre sorunları soruları” sorulmuş ve yaşadıkları yerlerdeki afetlere ve çevre sorunlarına dair bilinç kazandırılmak istenilmiştir. “Yaşadığımız yer” ünitesi içerisinde yer alan afetlerin insan üzerinde etkileri konusu içerisinde heyelan deprem, çığ ile ilgili çeşitli haber başlıklarına yer verilmiş ve öğrencilerden bu haber başlıklarından yola çıkarak doğal afetlerin insan yaşamını nasıl etkilediğine dair bir yazı yazmaları istenilmiştir “Yaşadığımız yer” ünitesi içerisinde “neler öğrendik” kısmında yer alan ünite değerlendirme ve kazanım soruları içerisinde öğrencilere çeşitli sorular sorularak afet bilinci ve eğitimi hakkında bilinçlenmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

6. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında afet konusuna ilişkin sonuçlar

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı afet konusu kapsamında incelendiğinde “insanlar yerler ve çevreler” öğrenme alanı “yaşadığımız yer” ünitesi içerisinde yer verildiği görülmüştür. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı afet konusu kapsamında incelendiğinde “Yeryüzünde yaşam” konusu altında; muson iklimi tanımı yapılmış ve muson ikliminin görüldüğü bölgelerde muson ikliminden kaynaklı oluşan sel ve su baskınları afetine değinilmiştir. “Cevaplayalım” etkinliği adı altında yapılan etkinlikte muson ikliminin hâkim olduğu bir yerleşim yerine ait görsele yer verilmiş ve bu görselden yola çıkarak muson ikliminin etkilerinin neler olabileceğini öğrencilerden cevaplamaları istenilmiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı afet konusu kapsamında incelendiğinde bu konulara dair başka herhangi bir bilgi veya görsele yer verilmediği görülmüştür.

7. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında afet konusuna ilişkin sonuçlar

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı afet konusu kapsamında incelendiğinde afet konusuna dair bilgi görsel ve metinlerin “insanlar yerler ve çevreler” öğrenme alanı; “doğduğun yer mi doyduğun yer mi” ünitesi ile “küresel bağlantılar” öğrenme alanı; “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi içerisinde yer aldığı görülmüştür. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelemesi yapıldığında; afet konusu hakkında “insanlar yerler ve çevreler” öğrenme alanı ve “doğduğun yer mi doyduğun yer mi” ünitesi altında yer alan “göç” kavramı içerisinde bulunan “zorunlu göç” türü için insanların “bulundukları yeri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir.” tanımı yapılmış ve bunlara; “savaş, terör, doğal afet ve mülteci göçleri” örnek verilmiştir. Bu başlık altında doğal afetlerin zorunlu göçe yol açabileceğine dair bilgilere yer verilmiştir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelemesi yapıldığında; “küresel bağlantılar” öğrenme alanı ve “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” ünitesi içerisinde dünyayı etkileyen küresel sorunlara değinilmiştir. Küresel ısınma, iklim değişimi, sel çığ kuraklık, hortum, deprem, terörizm, açlık, göç gibi küresel sorunların tanımı yapılmış ve öğrencilerin küresel afetler ve çevre sorunları hakkında bilinç kazanmaları istenilmiştir. “Küresel bağlantılar” ünitesi içerisinde yer alan etkinlikler kısmında öğrencilere çeşitleri görseller verilmiş ve bu görsellerin ne gibi küresel sorunlara çözüm olacağına dair yorum yapmaları istenilmiştir. Yine ülkemiz için küresel sorunlara dikkat çekmek amacıyla “iklim değişikliği Türkiye'ye nasıl değiştirecek” adlı bir okuma parçası verilerek öğrencilere ülkemizde oluşabilecek küresel boyutta afetlere ve çevre sorunlarına karşı bilinç kazandırmak istenilmiştir.

Mevcut araştırmanın sonuçlarından hareketle ders kitaplarının eğitim öğretim kapsamında önemli bir araç olduğu düşünülmektedir. Nitekim, Önal (2019) araştırmasında, okullarda kullanılan ders kitaplarında yer alan doğal afetler konularına bakıldığında eksik veya yanlışların olduğunu açıkça belirtmiştir. Özellikle bazı kavramları öğrencilere kazandırmanın etkili yollarından birinin ders kitapları olduğunun önemine değinmiştir. Bu nedenle ders kitapları afetler kavramının öğretilmesi için önemli bir role sahiptir. Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) araştırmasında, afetlerin yaşamın bir parçası olduğundan ve ülkemizde birçok afetin yaşandığından bahsetmişlerdir. Afetlerden korunma yollarından en önemlisinin okullarda verilen eğitim ve eğitime destekçi olan ders kitaplarının önemine vurgu yapmışlardır. Bu nedenle sosyal bilgiler ders kitapları kavramların öğretilmesi noktasında önemli bir role sahiptir. Bu kavramlardan biri olan afet kavramının öğrenilmesi içinde sosyal bilgiler ders kitapları önemli bir paya sahiptir. Kılıç (2019) araştırmasında, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında afetler ile ilgili bazı kavramlara yanlış yer verildiğine değinmiştir. Ders kitapları sarmal sistem çerçevesinde hazırlanması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu şekilde hazırlanmayan ders kitaplarının kavram yanlışlarına sebep olacağına değinmiştir. Bu nedendir ki, ders kitapları bir kavramların öğretilmesi için önemli bir kaynak olarak görüldüğünde içerisinde yer alan yanlış ve sistematik olmayan bilgiler neticesinde kavram yanlışları oluşturabileceğine dikkat çekmiştir. Turan ve Kartal (2012) araştırmasında, doğal afetler ile ilgili kavramların tanımlarının yeterli düzeyde öğrenilmediği ve kavram yanlışlarının olduğu sonucuna varmışlardır. Bu durumun nedeni olarak da doğal afet kavramının ilköğretim sosyal bilgiler programında ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yeterli düzeyde ve kapsamda yer verilmediği görüşü yer almaktadır. Afet kavramının etkili öğretiminin gerçekleşmesi için sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının önemine dikkat çekmişlerdir. Özgen, Ünal ve Bindak (2011) öğretmen adaylarının doğal afetler konusuna yönelik etkili öğrenme biçimlerini belirlemek üzere yaptıkları çalışma neticesinde her bireyin öğrenme biçimi farklıdır tanımından yola çıkarak öğretmen adaylarına yönelik bir uygulama çalışması yapmışlar ve öğretmen adaylarının doğal afetle konusunun öğrenilmesinde, öğrenme yöntemlerinden biri olan görsel öğrenme biçimini tercih ettiklerini vurgulamıştır. Bu sebeptendir ki ders kitapları içerisinde afetler ile ilgili yer alan görseller sayesinde öğrenciler afet konusu hakkında daha kalıcı öğrenme sağladıkları düşüncesi desteklenebilir. Koç (2017) araştırmasında, Sosyal bilgiler dersinde deprem konusunun dijital oyun öğretim yönteminin akademik başarıya etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda dijital

oyun öğretim tekniği kullanılarak deprem kavramı öğretilen bireylerin akademik başarısının daha fazla olduğuna değinmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak dijital oyun tekniğinin sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılmasının deprem kavramının öğretilmesinde daha etkili olduğuna vurgu yapmıştır. Bu çalışmadan yola çıkarak afet kavramının öğretilmesinin yalnızca ders kitapları kullanılarak değil farklı yöntemler ekleme yapılarak öğretilmesinin daha etkili olacağı anlaşılmaktadır. Yine, Demirdelen ve Buğdaycı (2021) ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri hakkında yapmış oldukları çalışmada doğal afetlerle mücadele ile ilgili okuryazarlık düzeyine ve toplumun bilinç düzeyinin önemine vurgu yapmış ve afetler ile ilgili kavramların toplumun okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi ile daha etkili öğretilebileceğinin önemine değinmişlerdir.

5.2. Öneriler

Doğal afetler yaşamın bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada ve ülkemizde birçok doğal afet zaman zaman meydana gelmekte ve bu afetlerin oluşturdukları maddi ve manevi zararlar uzun süre etkili olmaktadır. Bundan dolayıdır ki afetler ve afetlerin yol açtığı zararlardan etkilenme düzeylerini en aza indirmek için yapılması gereken en etkili yöntem bireylere afet konusu hakkında bilgi kazandırmaktır. Bireylere konusunu kazandırmanın en etkili yolu da okullarda verilen eğitim ile doğrudan ilişkilidir. Okullarda verilen eğitim faaliyetlerinin de en önemli destekçisi ders kitaplarıdır. Bunun için afet konusu kapsamında okullarda verilen eğitimde en önemli role ders kitapları sahiptir. Bu nedenden ötürü ders kitaplarının afet konusu yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırma sonucundan elde edilen bulgulardan faydalanarak aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

- Öğrencilerde afet konusu hakkında farkındalık oluşturmak adına ders kitaplarında yer alan görseller ve metin ifadeler ile daha çok etkinliklere yer verilebilir.
- Ders kitaplarında deprem afetinin yanı sıra diğer afet türlerine de yeterince dikkat çekmek amacıyla vurgu yapılabilir.
- Ders kitaplarında yer alan deprem afeti konusunda deprem ile ilgili yalnızca deprem afeti başlamadan önce ve deprem afeti anında yapılması gerekenlerin yanında deprem afeti sonrasında da yapılması gerekenlere vurgu yapılmalıdır.

- Ders kitaplarında yer alan afetlerden özellikle sosyal bilgiler dersi eğitiminin yer verildiği bölgede bulunan o yörede daha sık meydana gelen afetler ile ilgili çeşitli etkinliklere yer verilebilir.
- Ders kitaplarında özellikle son dönemde sıkça meydana gelen afetlere daha çok yer verilebilir
- Ders kitaplarında afetler konusun hakkında bilgi vermek amacıyla yalnızca doğa kaynaklı afetleri değil genel anlamda beşerî kaynaklı salgınlar, göçler ve çeşitli kazalar gibi insanın neden olduğu afetlere de yer verilmesi sağlanabilir.
- 6.sınıf ders kitaplarında afet konusuna daha fazla yer verilmesi sağlanabilir.
- Öğrencilerde afet konusu için görsel yazılı metinlerin dışında çeşitli sosyal etkinliklere yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, S. (2013). Doğal afetlerin kamu maliyesine ve makroekonomiye etkileri: Türkiye değerlendirmesi, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 21, 185-206.
- Akdağ, S. E. (2002). Mali yapı ve denetim boyutlarıyla afet yönetimi. Sayıştay Yayın İşleri Müdürlüğü, Ankara, 105.
- Altun, A., Y. ve Yazgan, Ç. (2004). Lise Matematik ders kitaplarının kullanım şekli ve sıklığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 131-147.
- Aslan, B., Okumuş, O. ve Koçoğlu, Y. (2015). Ortaöğretim Tarih ders kitaplarının öğrencilerin gelişim düzeyine uygunluğunun incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37). 689-699.
- Aydın, A. (2010). Kimya I ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 207-224.
- Aydiner, T. (2014). Doğal afet yönetimi: Türkiye'de doğal afet yönetimi uygulamalarının tarihsel bağlamda değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Bahadır, H., ve Uçku, R. (2018). Uluslararası acil durum veri tabanına göre Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki afetler. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 4(1), 28-33.
- Bayburt, B., ve Duman, D. (2017). Türkiye’de ortaokul 5-6-7. sınıf Sosyal bilgiler dersi müfredatında kadın hakları eğitimi. *Belgi Dergisi*, 2(14), 592-607.
- Büyükalın, F. (2003). Ders kitabı ve öğretim programı ilişkisi, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ceylan, A., ve Kömüşçü, A. Ü. (2008). Meteorolojik karakterlerle doğal olarak afetlerin uzun yıllar ve mevsimsel malzemeleri. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 1-10.
- Ceylan, H. ve Davraz, M. (2019). Atık andezit tozu ve uçucu küllerin betonda kullanımının karşılaştırılması. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(1), 110-115.
- Cin, M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(22), 70-81.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 62, 69-94.

- Değirmenci, Y., Kuzey, M., ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *e-Kafkas eğitim araştırmaları dergisi*, 6(2), 33-46.
- Demirel, Ö. (2007). Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya. Ankara: Pegem
- Doğan, E., ve Koç, H. (2017). Sosyal bilgiler dersinde deprem konusunun dijital oyunla öğretiminin akademik başarıya etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(8), 90-100.
- Doğan, Y., ve Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor?. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2004). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 20-21.
- Ekiz, D. (2003). Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş. Ankara: Anı.
- Erden, A. (1997). Öyküde sözdiziminden söylem düzlemine kurallardan prensiplere geçiş, olgusu üzerine. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 8, 112-126.
- Erden, M., ve Akman, Y. (2004). Gelişim ve öğrenme (13. Baskı). Ankara: Arkadaş.
- Erdoğan, H. (2009). Ortaöğretim Coğrafya derslerinde doğal afetler konularının coğrafi bilgi sistemleri uygulamaları ile öğretimi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ergünay O., (2007), Türkiye'nin afet profili, TMMOB Afet Sempozyumu Bildiri Kitabı'nın İçinde, Mattek Matbaacılık, Ankara, ss. 1-14.
- Ertürk, S. (1984). Eğitimde program geliştirme (5. Baskı). Ankara: Yelkentepe
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 197-210.
- Gökçeoğlu, C., Duman, T.Y., Sönmez, H. ve Nefeslioğlu, H., (2005). 17 Mart 2005 Kuzulu (Koyulhisar, Sivas) Heyelanı, Mühendislik Jeolojisi Bülteni Bulletin Of Engineering Geology: 20, 17-28.
- Gülersoy, A. E. (2012). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikleri açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 2(1), 8-26.

- Güner, H. Y. (2006). Kentsel politikalar açısından afet öncesi önlemler, Yalova alan çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- İnce, C. (2020). Afetler çağı, afetlerin yapısal dönüşümü ve COVID-19. *Turkish Studies*, 15(4), 565-578.
- Kadıoğlu, M. (2018). Meteorolojik afetler ve risk yönetimi. Türkiye'nin afet yönetimi, sosyal, siyasal ve yönetim boyutuyla. Ankara: Palme.
- Karakuş, U. ve Önger, S. (2017). 8. sınıf öğrencilerinin doğal afet ve afet eğitimi kavramını anlama düzeyleri. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 482-491.
- Kaya, G. G. (2019). Sınıf öğretmenlerinin ilkök 3. sınıf fen bilimleri ders kitabına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kaymakçı, S., ve Ata, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgilerin doğasıyla ilgili görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 35-64.
- Kılıç, A., ve Seven, S. (2002). Konu alanı ders kitabı incelenmesi. Ankara: Pegem.
- Kılıç, B. C. (2019). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Koçak, H. (2004). Bir doğal afet olarak depreme hazırlıklı olma bilinci ve katılım: ABD, Japonya ve Türkiye (Afyon İli Örneği). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- MEB (2018). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67.
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED), (2008). İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. Ankara.
- National Council for the Social Studies (2001). Creating effective citizens. <http://www.socialstudies.org/positions/effectivecitizens> sayfasından erişilmiştir.
- Önal, H. (2019). Temel eğitim ders kitaplarında afet olayları ile ilgili kavramlarda görülen eksiklikler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 177-192.

- Özcan, A. Ş. (2011). Afet ve acil durum yönetimi mahiyeti, ilgili kurumları ve kapsamı. *İdarecinin Sesi Dergisi*, 144, 11-16.
- Özey, R. (2011). Günümüz dünya sorunları (II. Baskı). İstanbul: Aktif.
- Özgen, N., Ünalı, Ü., ve Bindak, R. (2011). Öğretmen adaylarının doğal afetler konusuna yönelik “Etkili Öğrenme Biçimleri”nin Belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(4), 303-323.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim himayeci değerler: İlköğretim ders kitabı örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1124-1141.
- Özşahin, E. (2013). Türkiye’de yaşanmış doğal afetler. 2. *Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*. 25-27 Eylül 2013, MKÜ, Hatay.
- Özşahin, E., ve Kaymaz, Ç. K. (2013). Afet kültürünün değerlendirilmesine bir örnek: Antakya şehri. 2. *Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*. 25-27 Eylül 2013, MKÜ, Hatay.
- Öztürk, B. (2012). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı karakter eğitimi boyutunun öğrencilerin tipik performanslarına dayalı olarak değerlendirilmesi (Burdur ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının coğrafya kavramına yönelik metafor durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s. 1-19). Ankara: Pegem.
- Sağlam, H. İ., ve Bilgili, A. S. (2006). Aktif öğrenmeyi temel alan yapılandırmacı yaklaşımın sosyal bilgiler öğretimine yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(14), 271-285.
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 49-54.
- Sever, S. (2010). Çocuk ve Edebiyat. İzmir: Tudem.
- Sidekli, S., Tangülü, Z., ve Yangın, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretimi: Öğretmenim bana hikaye anlatır mısın? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 311-323.

- Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2002). Doğal afetler ve Türkiye. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s.478.
- Taş, N. (2003). Yerleşim alanlarında olası deprem zararlarının azaltılması. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(1), 225-231.
- Tay, B. (2005). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Turan, İ. ve Kartal, A. (2012). İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin doğal afetler konusu ile ilgili kavram yanılgıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 67-81.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2020). <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından 12.08.2021 tarihinde erişildi.
- Ünal, F. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan halk kültürü öğelerinin değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(14), 611-644.
- Ünsal, Y., ve Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107-120.
- Yalçın, A., ve Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 842-873.
- Yapıcı, H. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi üzerine bir bibliyografya denemesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(4), 346-364.
- Yaylacı, C. T. (2015). Türkiye'deki afet ve acil durum yönetimi uygulamaları, bir alan araştırması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, G. K. ve Güven, B. (2015). Öğretmen adaylarının uzaktan eğitime yönelik algılarının metaforlar yoluyla belirlenmesi, *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 6(2), 299-322.

Yontar, İ.G. (2016). Afetlerin yönetilmesinde tatbikatların önemi. A. Altay ve Z. Toprak-Karaman (Ed.), *Bütünleşik afet yönetimi içinde* (s. 279-304). İzmir: İlkem Ofset ve Dijital Baskı.

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası